

**T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI**

Ramazan ve Dayanışma

Genel Yayın No: 2394

Halk Kitapları: 679

Yayın Yönetmeni: Doç. Dr. Fatih KURT

Yayın Koordinatörü: Suat OKUYAN

Tashih: Mustafa ÇOBAN

Grafik Tasarım: Ahmet Hilmi ÇUHADAR

Baskı: Önka Matbaacılık

Zübeyde Hanım Mah. Sebzebahçeleri Cad.

No: 80/32 Altındağ/Ankara

Tel: 0312 384 26 85

2. Baskı, Ankara 2023

ISBN: 978-625-435-502-8

2022-06-Y-0003-2157

Sertifika No: 12930

Eser Yayın Kurulu Kararı: 03.03.2023/96

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı

Tel: 0312 295 72 93 - 94 Faks: 0312 284 72 88

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış

Döner Sermaye Daire Başkanlığı

Tel: 0312 295 71 53 - 295 71 56 Faks: 0312 285 18 54

e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

RAMAZAN VE DAYANIŞMA

İÇİNDEKİLER

- 7 TAKDİM
Prof. Dr. Ali ERBAŞ
- 13 KUR'AN'DA SOSYAL DAYANIŞMA AHLAKI
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI
- 27 ZOR ZAMANLARDA YARDIMLAŞMA BİLİNCİ
Mustafa IRMAKLI
- 35 RAMAZAN İKLİMİNDE MÜSLÜMANLARIN
BİRBİRLERİNE UZANAN MERHAMET ELİ
Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ
- 45 BEN, SEN VE O!
Prof. Dr. Halis AYDEMİR
- 55 RAMAZAN VE DAYANIŞMA
Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM
- 69 İYİLİKLERE ALIŞMA VE ZOR ŞARTLARA
HAZIRLIK EĞİTİMİ: RAMAZAN
Mustafa AKPINAR
- 79 İNFAK: YARADAN'A ŞÜKÜR,
YARADILANLA DAYANIŞMA
Dr. Bilal ESEN

89

ZEMİNİMİZ SARSILDI,
KARDEŞLİĞİMİZ SARSILMASIN!

Dr. Salih ŞENGEZER

95

DEPREMZEDE MUHACİRE ENSAR OLMAK

Dr. İsmail ÇİÇEK

105

MİLLÎ DAYANIŞMANIN BAZI
TARİHÎ ÖRNEKLERİ

Prof. Dr. Mehmet ŞEKER

TAKDİM

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

Bütün unsurlarıyla kâinat, Yüce Allah tarafından belli bir düzen, gaye ve hikmete dayalı olarak yaratılmıştır. Tabiatın işleyişinden gezegenlerin hareketlerine kadar her şey belli bir ölçüye ve Yüce Yaratıcı'nın takdir ettiği bir nizama göre varlığını sürdürmektedir.¹ Bu bağlamda dağlardan ovalara, yeraltı kaynaklarından meteorolojik olaylara, envai çeşit bitkinin varlığından tüm canlı türlerine kadar yaratılan her şey, hayatın devamı ve dünyanın dengesi açısından önemli işleve sahiptir. Bu muhteşem işleyiş içerisinde insanın özel bir yeri ve görevi vardır. Zira o, akıl nimeti başta olmak üzere pek çok üstün kabiliyetle donatılmış ve vahye muhatap kılınarak diğer varlıklar arasında ayrıcalıklı bir konuma yükseltilmiştir.

Varoluşunun gaye ve hikmetini idrak ederek buna uygun bir hayat sürmekle mükellef tutulan insanın, dünya hayatında Rabbinе, kendisine ve içinde yaşadığı topluma karşı olduğu gibi tabiata karşı da çeşitli ödevleri vardır. Bu durum, insana, öncelikle tabiatın bir nimet ve emanet olduğu bilinciyle hareket etme, onu tahrip ve ifsattan sakınma sorumluluğu yükler. Söz konusu sorumluluk ihmal edildiğinde ve tabiata zarar verecek işler yapıldığında

1 Yünus, 10/5; Kamer, 54/49.

bundan en büyük zararı yine insan görecektir.² Nitekim bugün dünya çapında yaygınlık gösteren kuraklık, sel vb. felaketlerin bir sebebi de insanoğlunun, Allah'ın evrene koyduğu kanunları ihlal ederek tabiatın fitri özelliklerini göz ardı etmesidir. Tabiatın işleyişini dikkate almayan tutum ve davranışların afetlere sebep olması kaçınılmazdır. İnsanın bunun farkında olarak hareket etmesi ve gücünün yettiği hususlarda üzerine düşeni hakkıyla yaparak gerekli tedbirleri alması Yüce Allah'ın emridir.

Dünyada önemli bir jeopolitik konuma sahip olan ülkemiz, aynı zamanda büyük bir deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır. Bunun sonucu olarak da Anadolu topraklarında tarih boyunca depremler yaşanmıştır. Maalesef 6 Şubat tarihinde de çok büyük bir afete maruz kaldık. Tarifi imkânsız acılarla sarsıldık. Milletimiz bu büyük afet karşısında birlik ve beraberlik içinde büyük bir azim ve kararlılıkla mücadele etti. Devletimiz, milletimiz, sivil toplum kuruluşlarımız bir an önce yaraları sarmanın gayreti içinde oldu. Diyanet İşleri Başkanlığımız da depremin meydana geldiği ilk günden itibaren bütün imkânlarını seferber etti. Başkanlığımız ve Türkiye Diyanet Vakfımız, binlerce personeli ile cenaze defin işlemlerinden arama kurtarma çalışmalarına, insani yardım faaliyetlerinden manevi destek hizmetlerine kadar her alanda canla başla mücadele etti.

Millet olarak darda kalan kardeşlerimizin yardımına koştuk, yaralarımızı sarmaya çalıştık. Rahmân'ın hayır ve bereket kapısına sığındık. Sonsuz kudret sahibinin yardım ve inayetini dileedik. Kulluğumuzun bir gereği olarak, ilahi rahmet rüzgârlarının sıkıntılarımızı dağıtması, gönüllerimizi feraha, huzur ve sükûna kavuşturması için aynı yürekle duaya durduk.

Biliyoruz ki sebepleri ne olursa olsun müminler, yaşadıkları hiçbir şeyi, dünya hayatının bir imtihan olduğu gerçeğinden ayrı

2 Rûm, 30/41.

düşünmezler. Allah Teâlâ; *“Hanginizin daha güzel işler yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O, güçlüdür; çok bağışlayıcıdır.”*³ ayetiyle ölümün ve hayatın yaratılış hikmetini beyan etmektedir. Bu bağlamda insanın zorluklar ve kolaylıklar, sıkıntılar ve nimetler karşısında ortaya koyacağı tavır ve davranış da bir sınanma vesilesidir. Dolayısıyla alınması gereken tüm tedbirleri alıp elinden gelen her türlü çabayı gösterdikten sonra başa gelene sabretmek, Allah’a güvenmek ve teslim olmak, müminler için hem temel bir ilke hem de Allah’ın rahmet, lütuf ve inayetine vesile olacak bir tutumdur. Nitekim Yüce Rabbimiz, her türlü dert, sıkıntı ve kedere karşı sabrı kuşananları sevdiğini, onlarla beraber olduğunu ve onları mükâfatlandıracağını bildirmekte;⁴ Müslümanlardan her daim birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye etmelerini istemektedir.⁵ Peygamber Efendimiz de *“Müminin durumu ne hoş! Onun bütün işleri hayırlı ve kazançlıdır. Bu duruma müminden başka hiç kimsede rastlanmaz. Mümin bir nimete nail olduğunda şükrederse bu onun için hayır olur. Darlık ve sıkıntıya düştüğünde sabrederse bu da onun için hayır olur.”*⁶ hadis-i şerifiyle, gerek nimet gerekse musibet karşısında mümine yakışan davranışı beyan etmektedir. *“Batan bir diken bile olsa başına gelen her musibet/acı, Müslüman’ın günahlarına kefarettir.”*⁷ hadis-i şerifiyle de mümince duruşun her musibeti hayra dönüştüreceğini işaret etmektedir.

Bu noktada önemle ifade etmek gerekir ki sabır, çaresizce beklemek değil, zorluklara göğüs germek ve onların üstesinden gelmek için çalışmaktır. Bu büyük afetle mücadele bir kez daha göstermiştir ki milletimizin sabır, azim ve kararlılığı bütün

3 Mülk, 67/2.

4 Bakara, 2/286; Âl-i İmrân, 3/146.

5 Asr, 103/1-3.

6 Müslim, Zühd, 64.

7 Müslim, Birr, 49; *Muvatta’*, Ayn, 3.

zorlukların üstesinden gelecek kadar güçlüdür. Elbette Türkiye, acılarını teskin edecek, yaralarını saracak ve umutla geleceğe yürümeye devam edecektir. Nihayetinde mülkün yegâne sahibi Allah'tır. Bizler de Allah'a aitiz ve yaptıklarımızın hesabını vermek, karşılığını görmek üzere muhakkak ki O'na döneceğiz.

Bu vesileyle elinizdeki bu mütevazı eserin başta Yüce Allah'a karşı görevlerimiz olmak üzere varlık, insan, çevre, emanet ve sorumluluk ekseninde bir bilinç ve farkındalığa medar olmasını temenni ediyorum. Buruk ve yaralı yüreklerle idrak ettiğimiz Ramazan-ı şerif'in acılarımızın teskinine ve başta ülkemiz olmak üzere İslam coğrafyasının huzur ve selametine, bütün insanlığın barış ve hidayetini vesile olmasını Yüce Rabbimizden niyaz ediyorum.

*İnfak, fakire maddi imkân, zengine de manevi zenginlik
sağlamakta; fakirin maddi ihtiyacını, zengin de manevi
ihtiyacını karşılamaktadır.*

KUR'AN'DA SOSYAL DAYANIŞMA AHLAKI

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI
Diyaret İşleri Başkan Yardımcısı

Giriş

Kur'an'ın daha girişinde, Fâtiha'nın başlangıcında Rabbimizin eşsiz merhametini ifade eden kelimelerin tam dört defa geçtiği görülür. Er-Rahmân ve er-Rahîm sıfatları ikişer defa tekrarlanır. Aralarında İmam Şâfiî'nin de yer aldığı bazı âlimler, burada geçen besmeleyi, diğer serelerde olduğu gibi Fâtiha'dan bir ayet kabul ederler. Diğer bir kısmı da, besmelenin, sureleri birbirinden ayırmak için teberrüken araya konulduğunu söyler. Bu görüşlerden hangisini kabul edersek edelim, Kur'an'ın daha girişinde Rabbimizin bu kelimelerle tanıtılması dikkat çekicidir. Bu, O'nun mahlukatla olan ilişkisinde merhamet ve şefkati esas aldığını bizlere hatırlatır.¹

Mümin, eda ettiği namazlar sebebiyle Fâtiha suresini defalarca tekrarlar. Böylece bir anlamda şefkat ve merhamet eğitiminden geçer. Çünkü her gün, namazların her rekâtında bu sıfatları zihninden geçirerek ve kalbine sindirerek yineler. Dolayısıyla o, zihin dünyasının bir parçası hâline gelen bu merhamet ikliminden nasiplenir. Çevresinde olanlara, fakirlere ve düşkünlere yardım etme gereğini düşünür. Zaten Kur'an da Rabbini örnek almasını mümine öğütler. Allah'ın kendisine yaptığı iyilik gibi insanlara

1 En'âm, 6/12.

iyilik yapmasını ona tavsiye eder ve şöyle buyurur: “Allah’ın sana iyilik ve ihsanda bulunduğu gibi sen de insanlara iyilik ve ihsanda bulun.”²

İslam daveti, Allah Resulü’nün rehberliğinde bu ve benzeri manevi değerleri esas alan bir toplum inşa etti. Bu toplum, yardımlaşma ve kaynaşma açısından benzerlerinden farklı idi. Çünkü burada insanlar, sadece sosyal hayatın bir gereği olarak bir araya gelmemişlerdi. Sırf işleri icabı, menfaatleri gereği sosyal münasebetler kuruyorlardı. Aksine onlar ülfet, muhabbet, merhamet ve uhuvvet gibi manevi değerlerle besleniyordu. Onlar, Allah Teâlâ’nın emirlerine samimiyetle bağlanmış, Allah Teâlâ da onların kalplerine ülfet ve muhabbeti nasip etmişti. Böylece gönülleri birbirlerine ısınmış ve kaynaşmışlardı. Rahmân’ın kulları olarak kendi aralarında merhametli, birbirini koruyan, kayıran ve hayır peşinde koşan insanlar olmuşlardı.³

Kur’an, zayıfların iniltilerine tercüman oldu

Kur’an, başlangıçtan itibaren tevhid ve ölümden sonra diriliş konuları üzerinde özellikle durdu. Fakat bu, vahyin sosyal hayatı göz ardı ettiği anlamına gelmiyordu. Üstelik böyle bir şey, dinin tabiatına da aykırı değil miydi? Toplumun kanayan yaralarına dinin sessiz kalması mümkün müydü?⁴ Zira Kur’an’ın geldiği toplumda haksızlığa maruz kalan birçok kesim vardı. Yoksullar, yetimler vardı. Kadınlar, köleler çaresizlik içindeydi. İnsanlar âdeta iki kampa ayrılmıştı: Hâkimler-mahkûmlar, zalimler-mazlumlar, efendiler-köleler.

Kur’an, kanayan bu yaraya sessiz kalmadı. Bir taraftan Allah’ın hakkını, diğer taraftan da kul hakkını dile getirdi. Allah’a

2 Kasas, 28/77.

3 Bk. Enfâl, 8/63; Tevbe, 9/71; Fetih, 48/29.

4 Bk. Kasas, 28/5.

ortak koşanı zalim olarak isimlendirdiği gibi kul hakkını gasp edeni de bu şekilde isimlendirdi.⁵ Toplumda unutulana, itilene, kakılan mazlumların elinden tuttu, onların çığlıklarına tercüman oldu.

Mekke toplumunda hâkim bir kesim vardı. Bunlar, refaha dalmış, sahip oldukları imkânlarla iyice şımarmış insanlardı. Ezilen, sömürülen kesimleri kendi hâllerine terk etmişlerdi. Merhamet ve acıma duygularını büsbütün kaybetmişlerdi. Kur'an, bu kesimleri şu ifadelerle uyardı: *"Hayır, yetime cömert davranmıyorsunuz. Yoksulu yedirmek konusunda birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Size kalan mirası hak gözetmeden yiyorsunuz. Malı delicesine seviyorsunuz."*⁶

Ayetlerden anlaşıldığı gibi Kur'an'ın nazil olduğu toplumda mazlumu koruma, ezilene kayırma ahlakı iyice zayıflamıştı. Bu kesimlerin dinî ve ahireti inkâr edenler olduğu bir başka vesile ile ifade edilir. Bunlar; yetimleri horlayan, onları itip kakan, yoksulları doyurmayan, onları yedirip içirme diye bir derdi olmayan kimselerdi.⁷

İndirildiği dönemde Kur'an, insanları bu durumda buldu. Fakat mazlumların yakarışlarını duymazlıktan gelmedi. Başlangıçtan itibaren bu konuda bir duyarlılık oluşturmayı hedefledi. Katılaştıran, duyarsızlaştıran kalpleri harekete geçirmeye büyük önem verdi. İnsanın, kendi hemcinsinin çığlıkları karşısında sağırlaşmasına razı olmadı. Bunun için de infakta bulunmayı, zekât ve sadaka vermeyi ısrarla dile getirdi.⁸ Konu, ilk dönemlerde gönüllü bir yardım olarak teşvik edildi. Sonraki dönemlerde, bilindiği gibi zekât, İslam'ın temel ibadetlerinden biri olarak farz kılındı.

5 Bk. En'âm, 6/82; Nisâ, 4/10.

6 Fecr, 89/17-20.

7 Bk. Maûn, 107/1-3.

8 Mesela bk. Tevbe, 9/60; İsrâ, 17/26; Zâriyât, 51/19; Leyl, 92/5.

İlk gelen ayetlerde Allah Resulü'nün şahsında bu konu ele alındı. Bu oldukça anlamlıydı. Çünkü o, yetim olarak büyümüş-tü; böyle bir tecrübeyi bizzat yaşamıştı. Dolayısıyla ezilen, onuru kırılan insanların hâlinde en iyi o anlardı. İşte Kur'an, bunu göz önünde bulundurdu ve onun şefkat ve merhamet duygularını harekete geçirecek bir yaklaşım izledi. Rabbinin, kendisini yetim bir çocuk olarak bulduğu, onu koruyup kayırdığı ona hatırlatıldı. Dolayısıyla onun da yetimlere ve yoksullara müşfik davranması, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmesi istendi.⁹

Sonraki dönemlerde, uzak akrabalara, yetim ve yoksullara yardımın, Nisâ suresi 8. ayetinde miras bağlamında ele alındığı görülmektedir. Bu oldukça dikkat çekici bir konudur. Hem sosyal adalet hem de İslam'ın insanlara telkin ettiği merhamet, şefkat, yardım gibi erdemlerin eşsiz bir örneğini oluşturmaktadır. Vefat edip az veya çok bir mal bırakan kimsenin kanuni mirasçıları yanında, mirastan payı bulunmayan uzak akrabası ve konu-komşusu, eşi-dostu arasında yoksullar ve hizmetçiler bulunabilir. İşte bu ayette zikredilen kimselere mirastan pay verilmesi ve gönüllerinin alınması tavsiye edilmiştir.¹⁰

Hayat bir “hayır” yarışıdır

İnsan hayatı, bir yönüyle bir yarıştan ibarettir. Ancak Kur'an'ın nazarında inanan ile inanmayan insanın durumu bu açıdan farklıdır. İslam'dan nasibi olmayanlar için hayat, birbirine karşı övünme ve iftihar vesilesidir. Bunlar, daha çok dünya metama, güç ve iktidarına sahip olma, kısaca birbirine fark atma mücadelesi içindedirler.¹¹ Ancak vahyin bereketiyle yaşayanlar için hayatın anlamı çok daha farklı bir şeydir. Burada hayat

9 Bk. Duhâ, 93/6-10.

10 Hayrettin Karaman vd., *Kur'an Yolu*, Ankara, 2003, II, 14.

11 Hadîd, 57/20.

diğerkâmlık, fazilet ve erdem yarışına dönüşür. Artık insanlar kendi bencil isteklerinin mahkûmu olmaz, başkalarına hayır ve hasenatta bulunma arzusuyla yaşarlar. Birincisinde, insan yiyip tükettikçe mutlu olur, ikincisinde ise başkaları için harcadıkça mesut olur.

Sahabe neslinin yetişmesi, yaratılışı itibariyle bencil olan insanın yaşadığı eşsiz manevi dönüşümü bizlere anlatmaktadır. Onların örneğinde, vahyin potasında şekillenen beşerin, hayırda ve fazilette hangi zirvelere ulaşacağını görebiliyoruz. Elbette ki bu, hayatın zevk ve sefasına dalanların, dünyaya çakılıp kalanların harcı değildir. Aksine, hayatın faniliğini görebilen ve Ebedî Dost'a varma sevdasını yaşayanların erişecekleri bir mertebedir.¹²

Kur'an, bahsedilen kimselerin varlığına şahitlik eder. Bunlar; yoksulun, fakirin hakkını verirken onlara karşı olan sorumluluklarını tam olarak yerine getirip getirmediikleri hususunda endişe ederler. Yarın Rablerinin huzurunda hesap verme korkusuyla kalpleri ürperir. Yine bunlar, iyi ve faydalı işler yapma konusunda yarışır ve bu yarış öne saflarda bitirirler.¹³

Ashab-ı kiram, bu yarış kendi aralarında yaşayan insanlardı. Oysa önceleri onlar, mal biriktirmek ve onu tekrar tekrar saymaktan ayrı bir haz alıyorlardı. Üstelik malın kendilerini ebedileştireceğini zannediyorlardı.¹⁴ Ama vahiyle tanıştıktan sonra onlardaki mal kazanma hırsı ve sorumsuzca tüketme arzusu, malı mülkü Allah yolunda harcama yarışına dönüşmüştü. Ebedileşmek kavramı da yeni bir anlam kazanmıştı onların nazarında. Artık ebedileşmek, bu dünya hayatında yaşanan yanıltıcı bir duygu değildi. Aksine ölüm sonrasında yaşanacağı kesin olan bir vaat ve sonsuzluğa uzanan bir saadetti.

12 Bk. Kehf, 18/110.

13 Bk. Mü'minûn, 23/60-61.

14 Bk. Hümeze, 104/2-3.

Ashab-ı kiramın mal konusundaki yaklaşımı ne idi? Bakara 271. ayet vesilesiyle anlatılan şu olay bu soruya cevap niteliğindedir: Hz. Ömer bir gün malının yarısını alarak Peygamber Efendimize getirir. Allah Resulü, ailesi için geriye ne bıraktığını ona sorar. O, malının yarısını ailesi için bıraktığını söyler. Hz. Ebû Bekir de son derece gizli bir şekilde malının hepsini getirir ve Allah Resulü'ne teslim eder. Allah Resulü ona da ailesi için geriye ne bıraktığını sorar. O da, "Allah ve Resulü'nün vadettiklerini." diye cevap verir. Bunun üzerine Hz. Ömer gözyaşlarını tutamaz ve ağzından şu sözler dökülür: "Anam babam sana feda olsun ey Ebû Bekir. Allah'a yemin ederim ki hayır ve hasenat konusunda her ne zaman seninle yarıştıysam sen beni bu konuda geçtin."¹⁵

Allah Resulü'nün dava arkadaşları böyle düşünüyorlardı. Elbette ki bu olgunluğa erişmek her babayığidin harcı değildi. Aksine bu, vahiyle terbiye edilmiş insanların başarabileceği bir şeydi. Bu; hayata, ölüme, ölüm sonrasına farklı bir açıdan bakmayı gerektiriyordu. Beka ve sonsuzluk burcundan hayatı seyretmekle insan bu seviyeye ulaşabilirdi ancak.

Ashab-ı kiram, hayırda bulunmanın ne denli önemli olduğunun çok iyi farkındaydılar. Çünkü onlar mananın maddeye, ruhun bedene üstün olduğunun idrakinde idiler. Bundan dolayı da fakire yardım etmenin, yoksulun elinden tutmanın, Allah'a verilen bir ödünç olduğunu ve ebedî âlemde kat kat kendilerine döneceğini çok iyi biliyorlardı.¹⁶

Bu terbiyeyi almayan insanın, dünya malına esir düşmesi işten bile değildir. Çünkü tabiatı itibarıyla insan, tarifsiz bir mal hırsına sahiptir.¹⁷ İmkân ve gücü olduğu zaman gözü kimseyi

15 Bk. İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm*, İstanbul 1984, I, 477; Ebû Dâvûd, Zekât, 40.

16 Bk. Bakara, 2/245, 261.

17 Âdiyât, 100/8.

görmez.¹⁸ Tükenir endişesiyle malından zerre kadar harcamaya razı olmaz.¹⁹

Ancak Mevlâ'mız, önümüze bir hedef koydu ve ona ulaşmamızı bizden istedi. Cimrilikten ve açgözlülüktен korunduğumuz takdirde ancak esenlik ve mutluluğa kavuşabileceğimizi söyledi.²⁰ Yine bencilce arzularımızı aşmamızı bizlere emretti. Çünkü bunu başarabilenler ancak sarp yokuşu aşırıp kurtuluşa erebileceklerdi. Sarp yokuşu aşmanın yollarından biri de kıtlığın hüküm sürdüğü bir zamanda akrabadan olan yetimi, öksüzü yahut aç açık hâldeki fakiri doyurmaktır.²¹

Hayırda bulunmak, salt fakire sağlanan maddi destek olarak düşünülmemelidir. Bu aynı zamanda infakta bulunan varlıklı kimse açısından da bir arınma vesilesidir.²² Malın insanda oluşturduğu aşırı hırs ve tutkunun gönülden sökülüp atılmasıdır. Böylece Allah sevgisinin gönüllere yerleşmesinin önündeki engellerin temizlenmesidir. Bu açıdan infak, fakire maddi imkân, zengine de manevi zenginlik sağlamakta; fakirin maddi ihtiyacını, zenginin de manevi ihtiyacını karşılamaktadır.

Malın en değerlisinden vermek gerek

Kur'an, müminleri sadece zekât ve sadaka vermeye, infakta bulunmaya çağırarak yetinmedi. Bu konuda daha da ilerisini onlara gösterdi. Yeter ki bu yolda yürümek isteyenler olsun. Malından fakirlere, çaresizlere harcamakla yücelmek isteyenler bulunsun. İşte İlahi Kelam bu bağlamda önemli bir konuya dikkatleri çekti. O da, "Sevdiğiniz, değerli saydığınız mallarınızdan

18 Meâric, 70/21.

19 İsrâ, 17/100.

20 Haşr, 59/9.

21 Beled, 90/11-18.

22 Tevbe, 9/103.

Allah yolunda harcayın, aksi takdirde iyilik ve erdem sahibi olma mertebesine ulaşamazsınız.” uyarısıdır.²³ Bu uyarısıyla bir anlamda “Kardeşinizi değersiz şeylere layık görüp onu kırmayın, aksine kendiniz için istediğinizi onun için de isteyin, böylece onu onurlandırın.” demek istedi.

“*Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz.*”²⁴ ayetine ashab-ı kiramın nasıl yaklaştığı da oldukça dikkat çekiciydi. Bu, aslında genel manada ilahi buyruklar karşısında onların nasıl bir teslimiyet içerisinde hareket ettiklerini de bizlere göstermekteydi. Rivayete göre Ebû Talha, ensarın en zengin kişisi idi. Malları arasında Peygamber Mescidi’nin karşısında bulunan Beyruhâ denilen hurma bahçesi ona pek de sevimli geliyordu. Allah Resulü, zaman zaman buraya uğrar, tertemiz suyundan kana kana içerdi. Bu ayet nazil olunca Ebû Talha, Rahmet Elçisi’ne gelerek “Allah Teâlâ şöyle şöyle buyurmaktadır, malımdan bana en sevimli gelen de Beyruhâ bahçesidir, onu Allah için tasadduk ediyorum, umarım ki o Rabbim katında rahmete ve berekete, erdeme ve fazilete erişmeme vesile olur, onu istediğin yerde harcayabilirsin.” dedi. Allah Resulü, “*Senin malın oldukça verimli ve bereketli bir yerdir, ben onu senin akrabaların arasında taksim etmeni uygun görüyorum.*” diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Talha, “Ey Allah’ın Elçisi, bu dediğini yapacağım.” diye karşılık verdi ve o çok sevdiği tarlasını, akraba ve amca çocukları arasında taksim etti.²⁵

“Malın en değerlisinden verme” ilkesi bizlere Medine döneminde gelen başka bir ayet vesilesiyle de hatırlatılmıştır. Ayetin geliş hikâyesi şudur: Medineli ensar, hurmalarını topladığı zaman bir kısmını getirir, Peygamber Mescidi’nin bahçesinde iki direk

23 Bk. Âl-i İmrân, 3/92.

24 Bk. Âl-i İmrân, 3/92.

25 Bk. İbn Kesîr, II, 60; Buhârî, Zekât, 44.

arasında gerilmiş iplere asardı. Muhacirlerin fakirlerinden olanlar da bunlardan alıp yerlerdi. Bir defasında ensardan birisi, topladığı hurmaların kalitesiz olanlarını buraya astı. Bunun bir sakıncası olmadığını düşünüyordu. İşte bu olay üzerine şu ayet nazil oldu: “Ey iman edenler! Kazandığınız şeylerin ve yerden sizin için çıkardığımız nimetlerin iyi olanlarından Allah yolunda harcayın! Size verilse göz yummadan alamayacağınız kötü bayağı şeyleri hayır diye vermeye kalkmayın! İyi bilin ki Allah’ın kimseye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere layıktır.”²⁶ Ayetin devamında şeytanın insanı fakirlikle korkuttuğu ve cimriliği ona telkin ettiği ifade edilir.²⁷ Bu, malın iyisinden verince kişinin fakirleşeceği endişesidir.

Şeytanın fakirlikle korkutması ifadeleri, şu şekilde de izah edilebilir: Dilimizde “Mal canın yongasıdır.” atasözü meşhurdur. Bununla, malına zarar gelen kimsenin âdeta canından bir parçası gidiyormuş gibi rahatsız olduğu ifade edilir. Yine bununla mal sevgisinin insanda ne denli köklü bir duygu olduğu bizlere hatırlatılmış olur. O bakımdan insan kolay kolay elini cebine sokmaz. Malından harcamaya yanaşmaz. Nitekim çok cimri insanla ilgili olarak halk arasında “Cebinde akrep var.” deyimi kullanılır. Ama Cenab-ı Hakk’ın lütuf ve bağışlamasına gönülden inananlar, şeytani tuzak ve vesveseleri aşmada zorluk çekmezler. Çünkü bunlar, devamındaki ayette belirtildiği gibi Allah’ın “hikmet” verdiği, yani basiret, dinî şuur ve kavrayış sahibi yaptığı kimselerdir.²⁸

Yapılan hayrı başa kakmamak

İnsan onurunun korunması, izzet ve haysiyetinin örselenmemesi, İslam davetinin hassasiyetle üzerinde durduğu bir

26 Bakara, 2/267; rivayet için bk. İbn Kesîr, I, 473; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur’ân, 3.

27 Bakara, 2/268.

28 Bakara, 2/269.

konudur. Hatta denebilir ki bu, temel ilkelerden biridir. Konumuz açısından da bu husus önem arz etmektedir. Çünkü varlık sahibi olamamaları nedeniyle fakir ve kimsesizler toplumsal hayatta geri planda kalabilirler. Bu da onların ezik bir ruh hâline sahip olmalarına yol açabilir. Dolayısıyla daha alingan ve daha hassastırlar. Yapılan iyiliği yüzlerine vurmak, gösterişe kaçarak bunu sağa sola yaymak, yoksulun gururunu incitebilir, gönlünü kırabilir.

Diğer taraftan psikoloji ilminin ortaya koyduğuna göre, hayır yapılan kişi, yapan kişi karşısında zaaf ve noksanlık hissetmekte ve bu duygu onu rahatsız etmektedir. Burada verilen kişi kendini küçük, veren kişi de kendini üstün görmektedir. Böyle bir duygusal çatışma yaşanmaktadır. Bu durum zamanla kin ve husumete dahi dönüşebilmektedir.²⁹ İşte bütün bunlar, infak ahlakını oldukça önemli bir hâle getirmekte ve fakire karşı son derece hassas davranmayı gerektirmektedir. Aksi takdirde yapılan hayır, insanlar arasında sevgi ve kaynaşma şöyle dursun, uzaklaşmaya sebep olacaktır.

Yapılan bu izahlar, Kur'an'ın konuya yaklaşımını oldukça önemli bir hâle getirmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki İslam'ın dünya görüşü, kimsenin bir başkasının şahsiyetini gölgelemesine fırsat vermez. Kişinin bir diğeri üzerinde manevi bir baskı oluşturmasını kabul etmez. Bundan dolayı hayır yapan zengin karşısında fakirin boynunun bükük kalmasına razı olmaz. Şeref ve haysiyetinin örselenmesine müsaade etmez. Dolayısıyla bu tür davranışların, yapılan iyilikleri boşa çıkaracağı uyarısını yapar.³⁰ Bu tür hatalara bulaşmaktansa yoksul kimseye

29 Bk. Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, Kahire, 1992/1412, I, 307.

30 Bakara, 2/264.

gönül alıcı birkaç söz söylemenin daha hayırlı bir fiil olduğunu söyler.³¹

Yaptıkları iyilikler karşısında fakirleri incitmeyenlerin durumu ayette şu ifadelerle tasvir edilir: *“Onlar, içleri çektiği hâlde yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirir ve şöyle derler: Biz sizi ancak Allah nızası için doyuruyoruz, sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.”*³² Yine bu kimselerin ahirette hiçbir korku ve üzüntüye maruz kalmayacağı bizlere bildirilir.³³

Hayır yapmak Müslümanlarla sınırlı değildir

Müslüman'ın yoksulları koruyup kayırması sadece kendi din kardeşleri ile sınırlı değildir. Yakın akrabaya ve komşulara öncelik verilir. Ancak bu halka, diğer müminleri, hatta Müslüman olmayanları da içine alacak şekilde genişler. Bu anlamda merhametli olmanın dini, ırkı, ülkesi, kıtası yoktur. Çünkü İslam'ın evrensel rahmeti, bütün insanlığı hatta bütün canlıları kapsar. Dolayısıyla varlıklı Müslüman, imkânları nispetinde bütün fakirlere, düşkünlere, mazlumlara, mağdurlara elini uzatmaya; yoksulların koruyucusu, kimsesizlerin kimsesi olmaya çalışır.

Rivayete göre İslam'ın ilk dönemlerinde Müslümanlar, yardım halkalarını sadece kendi din kardeşleri ile sınırlı tutuyor; yakınları olan müşriklere sadaka vermiyorlardı. Fakat şu ayet nazil olunca Allah Resulü, hangi dine mensup olursa olsun herkese yardımda bulunmayı emretmiştir: *“Onları hak yola getirmek senin görevin değil, lakin Allah dilediğini doğru yola getirir. Hayır hasenat olarak yaptığımız her harcama sadece kendiniz içindir. Zaten siz Allah nızasını aramaktan başka bir gaye ile*

31 Bakara, 2/263.

32 İnsân, 76/8-9.

33 Bakara, 2/262.

infak etmezsiniz. İşlediğiniz her hayrın mükâfatı size tamamen verilir ve sizin hakkınız yenmez."³⁴

Ayette kastedilen şudur: Allah rızası için bir infakta bulunduğunda, hayır yaptığın kişinin amelinden dolayı sen sorumlu değilsin. İyi ya da günahkâr, hak eden veya etmeyen olsun, bundan dolayı senin bir vebalin yoktur. Aksine sen yaptığın hayrın mükâfatını Allah katında göreceksin.³⁵

Allah Resulü'nün şahsında ayette bir anlamda müminlere şu söyleniyor: İnsanların hidayete ermesi sizin elinizde olan bir durum değildir. Bu başka bir şeydir. Dolayısıyla hayır hasenat konusunda insanlar arasında ayırım yapmayın. Din farklılığını engel gibi görmeyin. Aksine sizler, ahirette kurtuluşunuz için yatırım yapmaya bakın; insanlara olan yardım ve desteğinizi esirgemeyin, infakta bulunmaya devam edin.

Müslüman olmayanlara hayır hasenatın yasaklanması söz konusu değildir. Hatta İslam'ın bunu teşvik ettiğini söyleyebiliriz. Ancak bunun istisnaları vardır. Şöyle ki Müslümanlarla savaşanlar ve onları yurtlarından çıkarma çabası içerisinde bulunanlar bunun dışındadır.³⁶

Sonuç

Makaleyi, merhum müfessir Hamdi Yazır'ın Münafıkûn suresi 10. ayetinde konumuzla ilgili yaptığı açıklamayla bitiriyorum: Yazır'a göre; müminleri izzet ve onur sahibi yapan, Allah yolunda harcamada bulunmalarıdır. Fakirlere, ihtiyaç sahiplerine yemek yedirmek suretiyle Allah katında onların dereceleri yükselir. Yine Müslümanlar, fakir ve kimsesizlerle kendi aralarına

34 Bakara 2/272; rivayet için bk. İbn Kesir, I, 478.

35 Bk. İbn Kesir, I, 476.

36 Bk. Mümtehine, 60/8.

mesafe koymayı değil, Mevlâ'dan onları sevmeyi kendilerine nasip etmesini niyaz ederler. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz, “*Rabbim, bana seni sevmeyi, fakirleri sevmeyi nasip eyle!*” diye dua ederlerdi. İnsan ne kadar namaz kılsa kılsın, Allah için infakta bulunmadıkça efendilik derecesine yükselemez. İnsanın izzet ve onur sahibi olması yemekle değil, yedirmekle mümkündür. Kendileri tıka basa yiyip de Allah için yedirmekten kaçınan, yanı başındaki komşusunun, toplumdaki yoksulların ihtiyacını düşünmeyen tamahkârların insanlıkla bir ilişkisi kalmaz. Asıl zarara uğrayanlar da bunlardır. Böyleleri yüzünden de toplumda fitne ve fesat çıkar. Yeryüzünde insan topluluklarını birbirine kırdıran kavgaların kökeninde de başkaları için infakta bulunmama problemi yatar. Düşük toplulukların mücadelesi, hep yemek davası üzerinde dönüp dolaşır. Bunlar hep “Ben yiyeyim, sen yeme” kavgasını verirler. Yüksek toplulukların mücadelesi ise yoksulların ihtiyaçlarını gidermek ve Allah’a kulluk ederek yücelme yarışı şeklinde olur.³⁷

37 Bk. M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1935, VI, 5014.

Afetlere maruz kalanlar, büyük acılar karşısında sabır ve metanet çizgisinin en zor anlarını yaşarken afetlere şahit olanlar da insan olmanın, vicdan taşımanın en açık sınavıyla karşı karşıya kalır.

ZOR ZAMANLARDA YARDIMLAŞMA BİLİNCİ

Mustafa IRMAKLI
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Yardımlaşma ve paylaşma, mümin ahlakının en belirgin özelliğidir. İnsanı değerli kılan ve hayatı güzelleştiren en büyük imkândır. Huzurun kaynağı ve kardeşliğin en sağlam teminatıdır. Tüm bu yönleriyle iyiliği hayata egemen kılan yardımlaşma ve paylaşma ahlakı, zor zamanların üstesinden gelebilmenin de en güçlü yoludur. Özellikle insanlığın en zor zamanları olan afet dönemlerinde maddi ve manevi yaraları tedavi edecek en etkili ilaçtır. Özellikle deprem gibi, büyük yıkımlara sebep olan bir afetin yaşattığı acıyı ve ızdırabı dindirmek elbette kolay değildir. Zira saniyelerle ifade edilen bir zaman diliminde hayatlar alt-üst olur, çocuklar yetim kalır, yürekler evlat acısıyla parçalanır. Tüm dünyanın yükü ve kederi âdeta bir yaralı kalbin üzerine düşer. Aciz kalışın, çaresizliğin, yalnızlığın en derin dehlizlerinde insan tek başına kalır. Her afet, mümin yürekler ve hassas vicdanlarda derin izler bırakır. İşte böyle zamanlarda hayatı, insanı, varoluşu anlamlı kılan en kıymetli değer in yardımlaşma ve paylaşma olduğu bir kez daha en açık şekilde ortaya çıkar.

Afetlere maruz kalanlar, büyük acılar karşısında sabır ve metanet çizgisinin en zor anlarını yaşarken afetlere şahit olanlar da insan olmanın, vicdan taşımanın en açık sınavıyla karşı karşıya kalır. Karşılaşılan zorlukların, yaşanan bela ve musibetlerin kader planındaki karşılığını tüm boyutlarıyla görme imkânı yoktur.

Ancak açık ve kesin olan bir şey vardır ki o da afet ve musibete maruz kalan, hayatları tarumar olan, her şeylerini kaybeden, tarihi imkânsız acılara düçar olanlar karşısında herkesin bir insanlık ve duyarlılık sınavından geçtiğidir.

Müminler için yardımlaşma ahlakı, imana dayalı varoluşsal bir derinliğe sahiptir

İman ile Allah'a verilen itaat sözünün doğal sonucu merhamet üzere yaşamaktır. İslam'a göre insan, Âlemlerin Rabbine samimiyetle bağlanmak ve iyilik (salih amel) yapmak üzere dünyaya gelen bir yolcudur. Kur'an-ı Kerim'de 200'den fazla ayette infak, yardımlaşma ve paylaşmanın değerine ve özelliklerine dikkat çekilmektedir. Ölümün ve hayatın yaratılışının en büyük hikmeti, kimin daha iyi işler yapacağını ortaya çıkmasıdır.¹ İyi insan olmanın ve Allah katında değer kazanmanın yolu, diğer insanların, bilhassa zayıf, yalnız ve muhtaçların yanında olmaktan ve onlara yardım etmekten geçer. Nitekim Kur'an'ın beyanıyla; gerçek iyilik ve erdem sahibi olmak sadece doğuya batıya yönelmek yani tamamen şekle indirgenmiş, hikmet ve bağlamından kopartılmış bir ibadetle yetinmek değildir. Asıl erdem sahibi olmak; Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba, peygamberlere iman ederek sevdiği malını yetimlerle, yoksullarla, muhtaçlarla paylaşmak, onların yardımına koşmaktır.²

İslam'ın en önemli kavramlarından ve Müslüman ahlakının vazgeçilmez özelliklerinden biri olan "şükür" kavramının da yardımlaşma ve paylaşmayla çok güçlü bir ilişkisi vardır. Zira şükür, nimetin gerçek sahibinin Allah olduğunun bilincinde olarak onu diğer insanlarla, ihtiyaç sahipleriyle paylaşmaktır. Buna göre, her nimetin şükürü kendi cinsinden ve öncelikle Allah'a karşı

1 Mülk, 67/2.

2 Bakara, 2/177.

sorumluluğun bir gereği olarak eda edilecektir. Diğer yandan yetimlere, muhtaçlara duyarsız kalmak, dini yalanlamakla eşdeğer sayılmakta³ ve ahirette büyük bir pişmanlığa sebep olacağı beyan edilmektedir.⁴ Dolayısıyla Allah'ın kendilerine ihsan ettiği rızkı ve imkânları ihtiyacı olanlarla paylaşmak, Allah'a gönülden bağlanan ve namazı dosdoğru kılan müminler için vazgeçilmez bir davranış biçimidir.⁵

İslam düşüncesinin insan tasavvurunda insan insanın yurdudur. İnsan insana muhtaçtır. İnsan insana emanettir. Bu inanç ve ahlakın hayatı güzelleştiren fotoğrafı zor zamanlarda daha net görünür. Zira insan için güzel ahlakın seviyesi, zor zamanlarda ortaya konan tavırlar ve bilhassa güçsüz ve muhtaçlara karşı davranışlarla ölçülür.

Yardımlaşma konusunda kendini muhatabının yerine koyma ve empati duygusu en önemli ölçüdür

Hız. Ali'ye atfedilen bir sözle, “İnsanlar, ya dinde kardeş ya da yaratılıştta eştir.” Fitratını muhafaza eden her insanın hayata dair benzer duyguları, onur ve asaleti vardır. Statüler, unvanlar, fiziki imkânlar insan oluşun değerini değil yüklenen vazifelerin sorumluluklarını ifade eden unsurlardır. Zira yürekler, dış dünyanın sınırlarına sığmazlar ve selim kalplerin acıları ve heyecanları hep birbirine benzer. Çocuk sevgisi olan bir kalp için dünyanın tüm çocukları aynı güzelliktedir ve aynı dili konuşur. Sevdiğini kaybetmenin ızdırabıyla yanan bir yüreğin acısı, sevgiye duyarlı tüm gönüllere aynı ateşi taşır. Zengin iken fakir düşmenin, beraber iken yalnız kalmanın, neşeli iken hüznü boğulmanın tarifi imkânsız duyguları tüm asil yüreklerde aynı

3 Maün, 107/1-3.

4 Müddessir, 74/42-46.

5 Bakara, 2/3.

sızıyı bırakır. “Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.”⁶ Müminleri hem yeryüzünde hem de Allah katında değerli yapan özellik böylesi yüksek ahlaki hasletlere sahip olmalarıdır.

Müminler, muhataplarına karşı iletişim ve davranışta kendi dünyalarını merkeze alarak muamelede bulunurlar. Sevgili Peygamberimiz; “Sizden biriniz, kendisi için istediğini, kardeşi için de istemedikçe kâmil manada iman etmiş olmaz.”⁷ buyurmaktadır. Söz konusu ahlaki teyit ve tefsir eden başka hadislerde ise kişinin kendisine yapıldığında hoşlanmayacağı bir davranışı hiç kimseye yapmaması gerektiğine dikkat çekilmektedir.⁸ Bu hadis-i şerifler, empati merkezli davranışları olumsuzlayan tüm manaları içeren ve esasında her zaman ve mekânda karşılıklı anlayış ve iyi niyeti temin eden çağlarüstü ilkeleri ortaya koymaktadır. Buna göre; herkesin, yardım etme konusunda da kendisini muhatabının yerine koyması, onun ihtiyacını ve üzüntüsünü hissederek hareket etmesi, aynı şekilde kendisine yapıldığında incineceği, hoşlanmayacağı bir davranışı kimseye reva görmemesi gerekir. Bu bağlamda özellikle büyük afetler sonrası derin acılarla kalbi yaralanan insanlara karşı çok daha hassas olunması gerektiği izahtan varestedir.

İyilikler ve yardımlar acıma duygusuyla değil sorumluluk bilinciyle yapılır

Acıları ve hüzünleri paylaşmak, ihtiyacı olanın yardımına koşmak ve zorda olana el uzatmak önemli bir insani erdem

6 Müslim, Birr, 66; Buhârî, Edeb, 27.

7 Tirmizî, Sıfâtü'l-kıyâme, 59.

8 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 248.

olmanın yanında öncelikle temel bir insani sorumluluktur. Zira varlık âleminde insanı özel kılan yönü evrensel bir vicdan ve merhamet duygusuna ve sorumluluk bilincine sahip olmasıdır. Müminler açısından bakıldığında, âlemlerin rabbi olan Allah, yapılan her iyiliği âdeta kendisine yapılmış saymakta, her türlü hayır ve hasenatın muhatabı olarak zatını beyan etmektedir. Nitekim “*Kim Allah’a güzel (karşılık beklemeden) bir borç verirse Allah da bunu kat kat fazlasıyla öder. Daraltan da, genişleten de Allah’tır ve O’na döndürüleceksiniz.*”⁹ ayeti bu hakikatin açık bir ifadesidir. Bu ayette, başkalarına yapılan iyilikleri Yüce Allah’ın “borç” olarak kendine izafe etmesinin hikmeti, iyilik sahibine mutlaka iyiliğinin karşılığının ödeneceğini tekit için olmalıdır. Sevgili Peygamberimiz de bir hadis-i şerifinde; “*Her kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun bir ihtiyacını giderir. Her kim de bir Müslüman’ın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun (bu iyiliği) sayesinde kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir.*”¹⁰ buyurmaktadır. Bu ve benzeri ayet ve hadislerin öğrettiği inanç ve ahlakın sonucu olarak İslam’da iyilikler sadece Allah’ın rızası gözetilerek yapılır. Dolayısıyla iyiliklerin dünyevi karşılığı takip edilmez ve iyilik fırsatı verdiği için Hakk’a şükredilir. İyilik yapıldan takdir beklenmez ve iyiliğe vesile olduğu için ona dua edilir. Yardımlaşma ahlakında niyetin kesin bir belirleyiciliği vardır. Herkes yaptığı işin karşılığını Allah katında niyetine ve samimiyetine göre alacaktır.¹¹

İhtiyaç fazlasını başkalarıyla paylaşmak şüphesiz insani bir duyarlılıktır. Bununla beraber ihtiyacı olduğu hâlde kendisinden daha çok ihtiyacı olanları düşünerek fedakârlık yapmak ise çok yüksek bir ahlaki meziyettir. Diğer yandan sevdiği şeylerden infak etmek, kalbi eşyanın esaretinden kurtarmak ve eşyanın

9 Bakara, 2/245.

10 Müslim, Birr, 58.

11 Buhârî, Bed’ü’l-vahy, 1.

mutlak sahibinin farkında olmaktır. Nitekim, “Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.”¹² ayeti, insanın sevdiği zenginliklerini, asıl sevgiyi hak eden ve bereketli kılan kardeşlik, yardımlaşma ve merhamet gibi değerler uğruna paylaşabilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Zira imkânlar ve zenginlikler muhabbete, yardımlaşmaya ve nihayetinde Allah’ın hoşnutluğuna vesile olduğunda güzel ve anlamlıdır. Aksi hâlde kibirlenmeye, kendini üstün görmeye ve gösterişe dönüşürse vahim bir aldanişa ve helak oluşa götürebilecektir. Diğer yandan, iyiliğin muhatabının Allah olduğunun idrakinde olmak, kişiyi sahip olduğu nimetler ve zenginlikler içinden en iyisini ve sevdiğini tasadduk etmeye sevk edecektir.

Zor zamanlarda yardımlaşma ve iyilik seferberliğinin organize olması hayati öneme sahiptir

Büyük afetlerin yaralarını sarmak ve büyük musibetlerin üstesinden gelebilmek; güçlü, teşkilatlı ve sistemli çalışmalarla mümkündür. İhtiyaçların tespitinden planlamasına, yardımların temininden dağıtılmasına kadar her iş ve sürecin düzenli şekilde takibi gerekir. Bunun için bireysel yardımlar ve çabalar devam ederken güçlü ve organize çalışmalar asla ihmal edilmemelidir. Diğer yandan yardımlaşma ve paylaşma seferberliği acılar dininceye ve ihtiyaçlar giderilinceye kadar devam etmek zorundadır.

Büyük afetler dolayısıyla yardımlaşma bilincinde dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri de, ilk günlerde yüksek bir duyarlılık ve özveri ile âdeta bir iyilik yarışına dönüşen yardımlaşma seferberliğinin bir zaman sonra zayıflama riskidir. Zira insan alışmaya ve kanıksamaya müsait bir varlıktır. Dolayısıyla acının değdiği tüm yürekler teskin oluncaya, ihtiyacı

12 Âl-i İmrân, 3/92.

olan tüm mağdurlar normal hayatlarına dönüncüye kadar yardım faaliyetleri hız kesmeden devam etmelidir. Maddi yardımların yanında duygulara eşlik etmek ve dualarda buluşmak da ihmal edilmemelidir.

Hayat hiç kimse için tekdüze değildir. Zorlukları ve kolaylıkları, sevinçleri ve hüznüleri olan bir süreçtir. Herkes kendi hikâyesinde acının ve sevincin farklı tonlarıyla iç içedir. Ancak afet zamanları, hüznü ve ızdırabın yüreklerden taşarak tarifi imkânsız duygularla hayatı kuşattığı zamanlardır.

Bir şubat gecesini sabaha karşı başlayan depremlerle sarsılan coğrafyamız, tarihin en büyük afetlerinden birine maruz kalmıştır. Milletimizin her bir ferдинin kalbini derinden acıtan bu musibet, ülkemizi derin bir hüzne boğmuştur.

Bu büyük afet karşısında milletimiz, tarihte eşine az rastlanılır bir dayanışma örneği göstermektedir. Milletimizin her ferdi yüreğini ve imkânlarını sonuna kadar birbirine açmış, âdetâ ülkemizin her evi, sokağı, mahallesi, şehri bir iyilik merkezine dönüşmüştür.

İnanıyoruz ki böylesine mübarek ve samimi duygular hayatı sımsıkı saracak ve yaralı yürekler dostluk ilacıyla yeniden imar edilecektir. Yardımlaşma ve dayanışma seferberliği devam edecek ve hüznü gark olan haneler ve tarihe acıklı hatıralar kaydeden şehirler en güçlü şekilde imar edilecektir.

Şüphesiz Allah, yardımlaşan ve samimiyetle fedakârlık yapan kullarının imkânlarını genişletecek, infaklarını bereketlendirecek, kardeşlik bağlarını güçlendirecek, yüreklerini birbirlerine kenetleyecek ve onları dünyada ve ahirette aziz ve bahtiyar kılacaktır.

Tasaddük, kişinin sahip olduğu parayı, malı, serveti ihtiyaç sahipleri ile paylaşması değil, gerçekte Allah'a ait olan malın emanetçisi olarak, mal sahibinin bu maldan sevap kazanmak üzere Allah'ın emanetini ihtiyaç sahiplerine ulaştırmasıdır.

RAMAZAN İKLİMİNDE MÜSLÜMANLARIN BİRBİRLERİNE UZANAN MERHAMET ELİ

Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

İslam toplumunun mutedil ve dinamik yapısı üzerine

İnsan, “sorumlu bir varlık” olarak yaratılmış, yeryüzüne vâris kılınmıştır. Hz. Âdem, ilk peygamber olarak insanlığa gönderilmiş¹ ve insanoğlunun daima vahyin aydınlık yolunda yürümesi istenmiştir. İslam ümmetine bahşedilen seçkinlik vasfı ise Kur’an-i terminolojide “vasat” kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu manada Müslümanlar, aynı zamanda Hz. Peygamber’in gerçek takipçisi olma vasfını taşıyan bir topluluktur. Kur’an’da ümmet kavramı ile bu anlam perçinlenmiş ve ümmetin çeşitli özelliklerinden bahsedilmiştir. Buna göre İslam toplumu, “Allah’a tam teslim olmuş”; “Allah’ın buyruklarını yerine getiren”; “hayra çağıran, iyiliği emreden, kötülükten men eden”; “hayırlı ve seçkin”; “mutedil” bir toplumdur.² Ayette geçen “vasat” ifadesi iki şeyin ortası, itidal, adalet ve hayır gibi anlamlara gelmesi itibariyle Müslümanların dünyada denge ve adalet unsuru olduğuna derin bir gönderme içerir. Her türlü aşırılık ve sapmadan uzak, ifrat ile tefrit arasında dengeyi sağlayan noktada olmayı temsil etmesi bakımından “vasat” kelimesi, bir şeyin en hayırlısı ve en seçkini anlamını da ifade eder. Ayet, Allah Resulü’nün etrafında kenetlenen topluluğu

1 Bakara, 2/30; En’âm, 6/165.

2 Bakara, 2/128; Âl-i İmrân, 3/104, 110, 113; Mâide, 5/66; Arâf, 7/159, 181.

“seçkin ümmet” olarak nitelendirirken bu seçkinliği o topluluğun milliyetine, ırkına, etnik yapısına bağlamaz. Dolayısıyla insan, yeryüzünde tek başına tasavvur edilen bir varlık değil; dayanışma, kolektif çaba ve yardımlaşmanın kendini gösterdiği bir varlık kategorisidir. Böylece bu dünyada karşılaşılan zorluklar beraberce aşılabacak, dünya hayatında her zorluğa karşı iki kolaylık yaratıldığını belîğ bir ifadeyle anlatan³ Kur’an’ın rehberliğinde Allah’ın rahmet ve lütfuna sığınılacaktır.

Elbette bu dünya geçicidir. Buna mukabil Kur’an’da insanın dünya hayatını ve geçici nimetleri aşırı sevmesine ve hayatının vazgeçilmez bir parçası hâline getirmesine sıklıkla vurgu yapılır.⁴ İnsanın dünyada ebedî kalacakmış gibi dünya nimetlerine sahip olmayı amaç hâline getirmesi kınanır; mal, mülk, servet, çoluk çocuk ve benzeri dünya nimetlerinin insanın sadece dünya hayatını devam ettirebilme aracı (meta’) oldukları, bu yüzden dünyadaki yaşantının bir tür oyalanma olduğu yönünde hatırlatmada bulunulur.⁵ Öte yandan bu dünya, geçici nimetlerle bezeli olmanın yanında birtakım sıkıntı ve musibetlerle de doludur.

Özellikle musibetle ilk karşılaşma anında, henüz verdiği sızı sıcakkan sabır göstermek son derece zordur ve önemlidir. Allah Resulü, çocuğunu kaybeden bir kadına sabretmesini tavsiye ettiğinde o, Allah Resulü’nü tanıyamamış ve “Git başımdan. Benim başıma gelen senin başına geldi mi? Benim derdimden ne anlarsın!” diye tepki göstermişti. Bir müddet sonra hata ettiğini anlamış, utana sıklıkla Allah Resulü’ne gidip özür dilemiş, bundan sonra sabredeceğini ifade etmişti. Allah Resulü de ona, “*Sabır, musibetin ilk vurduğu anda gösterilendir.*”⁶ buyurarak sabrın

3 İnşirâh, 94/5-6.

4 Kehf, 18/46; Şûra, 42/20; İnsân, 76/27.

5 En’âm, 6/32; Ankebût, 29/64.

6 Buhârî, Cenâiz, 31, 42; Ahkâm, 11.

gerçek bir sabır olabilmesi için musibetle ilk karşılaşma anında sergilenmesi gerektiğini öğretmiştir. Kur'an'da da müminler, musibetle karşılaştıklarında “*Kuşku yok ki biz Allah'a aitiz ve elbette O'na döneceğiz.*” diyerek musibete karşı Allah'a tevekkül ettiklerinden ötürü övülürler.⁷

Afetzedeler de şehadete ererler

Allah yolunda savaşlarda ölenlerin şehadeti Kur'an'da, “onların gerçekte diri oldukları” söylenerek tescil edilmekte, bunun yanında Allah Resulü'nün hadislerinde, inanan insanlardan deprem ve sel gibi birtakım felaketlerde hayatlarını kaybedenler “sâhibü'l-hedm şehîdun” parolası içinde şehit ilan edilmektedir. Hadislerde şehitlerin, Allah'ın arşının gölgesinde olacağı anlatılır.⁸ Derin temsillerle örülü bir hadiste “*Şehitlerin ruhlan, cennette yeşil kuşların kursaklan içinde oradan oraya diledikleri şekilde dolaşır. Şehitlerin ruhlan, Allah'ın arşının altındaki kandilleri yuva edinir.*”⁹ denilmektedir. Bu hadisteki şehitlerin cennette serbestçe dolaşması ifadesi, onların diğer müminlerden ayrıcalıklı bir makamda olduklarını gösterir. Çünkü bu hadis, cennette müminlere köşkler ya da bahçeler verileceğine dair rivayetlerin çok ötesinde şehitler için belli bir fiziksel mekân öngörmemekte, onlara mekânsal bağlarla mukayyet olmayan bir rahmet ve özgürlük iklimi vadetmektedir. Öte yandan şehitlerin ruhlarının yeşil kuşlar içinde olması, farklı derin anlamlara gönderme yapıyor olmakla birlikte insanlık hafızasında Hüma ve Simurg gibi tezahürlerle yer etmiş yeşil cennet kuşları imajını desteklemekte, bu anlamda, sermedî bir mutluluğun ifadesi olarak öne çıkmaktadır. Yine bu ve benzeri rivayetlerde, şehitlerin ruhlarına cennet ağaçlarının en yüksek dallarında veya cennetin en yüksek yerinde

7 Bakara, 2/156.

8 Müslim, İmâre, 121.

9 İbn Mâce, Cihâd, 16.

ya da arşın altındaki kandillerde -sırrına tam eremeyeceğimiz şekilde- ikramda bulunulduğunun ifade edilmesi, şehitlerin payelerinin ne derece yüksek olduğunu gösterir.

Depremlerde yakınlarımızı kaybetmenin derin acısı yüreğimizde olsa da Allah'ın onları şehadete layık görmesi yüreğimize su serpmekte, cennet nimetleri ile ilahi mutluluğa erişmiş oldukları taahhüdü bizi bu ölümlü dünyada başka bir boyuta taşımaktadır. Şehadet iklimi enkazın üstüne inmiş, gözlerden süzülen yaşlar sinemizi yakmıştır. Deprem gerçeği ile bir kez daha ve en sarsıcı şekilde karşılaşan insanımız, rant uğruna ilahi rızayı hiçe sayarak, Allah'ın, işlerin sağlam ve kusursuz yapılmasına dair koyduğu kanunları çiğneyen kimselerin yaptıkları konutlarda hayatlarını yitirmiştir. İşlerini sağlam yapmayan kişiler, masum insanların haklarına girmiş ve gerek dünyevi gerekse de uhrevi vebalin altına sürüklenmişlerdir. Acılarımız tazedir. Kolay kolay da geçeceğe benzememektedir. Öyle ya, bir baba, enkaz altında melekût âlemine kanat çırpmış yavrusunun ellerini bırakabilir mi? Bir anne, kucağındaki bebeğini almadan moloz yığınlarından çıkabilir mi? Ve bir çocuk, annesiz, babasız ya da kardeşleri olmadan ne yapar? Bu noktada yakınlarını kaybedenlerin, “ves'te'inû bi's-sabri ve's-salât” şeklindeki ilahi düstura sarılarak sabır ve namazla Allah'a sığınmaları, örselenmiş ruhlarına inşirah, hüzünlü kalplerine bir rahmet dokunuşudur kuşkusuz...

Devlet-millet iş birliği ile depremin başından beri gösterilen canhıraş gayretlere ilave olarak daha yapmamız gereken pek çok şey vardır. İnsanların bu tür felaketlerde ölmemesi için İslam'ın ticaret ahlakına uygun bir taahhüt sektörü oluşturmamız, ilmin verilerine göre hareket etmemiz, doğayla barışık konutlar inşa etmemiz gerekir. Depremlerde geride kalanlar bizim kardeşlerimiz ve çocuklarımızdır. İnanan insanlar, “...ve mallarında muhtaç ve

mahrumların hakkı vardır."¹⁰ ayetine göre hareket ederler. Aslında tasadduk, kişinin sahip olduğu parayı, malı, serveti ihtiyaç sahipleri ile paylaşması değil, gerçekte Allah'a ait olan malın emanetçisi olarak, mal sahibinin bu maldan sevap kazanmak üzere Allah'ın emanetini ihtiyaç sahiplerine ulaştırmasıdır. İhtiyaç sahipleri, gönülden kopan bu yardımlarla ihtiyaçlarını karşılamış olurlar. Tasadduk ve infakta bulunan ise bu yardımıyla belki cennette bir köşk satın almıştır, belki de başına gelecek bir musibeti bu sadakasıyla def etmiştir. Çünkü Allah Resulü, "*Namaz kılmak, oruç tutmak, sadaka vermek, iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak; insanın ailesi, malı, çocukları ve komşusu üzerinden olduğu imtihana kefarettir.*" diye müjde vermektedir.¹¹

Kolektif bir yaşama bilinci inşa etmek

Müslümanlar onurludur. Bugün başkasının başına gelen felaketin yarın bizim başımıza gelmeyeceği kesin değildir. Kaldı ki yardımda bulduğularımız bizim kardeşlerimizdir. İnfakta bulunanlar kardeşlerini incitmeden yardımlarını yaparlar. Allah Resulü, "*Yoksul, bir-iki yiyecek verilerek insanın başından savuşturduğu kişi değildir. Yoksul, elinde, avucunda olmasa da istemekten utanan kişidir veya yoksul, dilenmek suretiyle insanlara el açmayan kişidir.*"¹² derken bu hususa dikkat çeker.

Ramazan ayı, yardımlaşmanın ve toplumsal kaynaşmanın zirveye ulaştığı bir aydır. Beraber yemek yenmeli, beraber ibadet edilmeli, acılar ve mutluluklar paylaşılmalıdır. Bir rivayette anlatıldığına göre: "Sahabe, Allah Resulü'ne, 'Ey Allah'ın Resulü! Biz yemek yiyoruz, fakat doymuyoruz.' diye dert yanmışlardır. Peygamber Efendimiz onlara, '*Herhâlde siz yemeği ayrı*

10 Zâriyât, 51/19.

11 Buhâri, Mevâkîtü's-salât, 4.

12 Buhâri, Zekât, 53.

ayn yiyorsunuz (değil mi)?’ diye sormuş; onlar, ‘Evet, ayrı ayrı yiyoruz.’ demişlerdir. Bunun üzerine Allah Resulü, ‘*Yemeği toplu hâlde yiyiniz ve üzerine besmele çekiniz. O zaman Allah o yemeğe bereket verir, karnınız doyar.*’ buyurmuşlardır.”¹³

İslam tarihinden hatırlanacağı üzere, Uhud Gazvesi’nden sonraki süreçte Mekke’deki Kureyşliler, Medine’deki Yahudiler ve civardaki müşrik Arap kabileleri Müslümanlara karşı yürüttükleri faaliyetleri arttırmış, nihayet Müslümanları Medine’de kıştırarak bütünüyle yok etmek üzere anlaşmışlardı. Medine’ye gelen kervanların yolunu keserek şehri ekonomik baskı altına almışlardı. Sonunda Kureyş, Kinâne, Sakif, Gatafân, Fezâre, Esed ve Süleym kabilelerinden oluşan kalabalık bir grup bir araya gelerek Medine’yi kuşatmıştı. Allah Resulü ise önceden şehrin etrafına hendek kazdırmış ve savunmaya hazırlanmıştı. Düşman orduları Yahudileri de kıskırtmış, Müslümanlarla yaptıkları anlaşmaları bozdurmuştu. Gelişen süreçte kuşatma uzadıkça uzamış, savaşın getirdiği sıkıntılar kendini çok derinden hissettirmeye başlamıştı. Öyle ki bir ara Müslümanlar öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını vaktinde kılamamış, geceleyin topluca eda edebilmişlerdi. Ahzâb suresinde de tasvir edildiği şekliyle düşman orduları, üstten alttan Müslümanların üzerine yürümüş, gözler yuvalarından fırlamış, yürekler ağza gelmiş, korkunç bir samimiyet sınavıyla karşı karşıya kalmışlardı. Hatta münafıklar, “Meğer Allah Resulü bize kuru vaatlerde bulunmuş.” diye yaygaraya başlamışlardı. Bir kısmı, artık Medinelilerin tutunacak bir dalı kalmadığını iddia ediyordu. Kimisi savaş alanından kaçmak için bahaneler üretiyordu. Samimi olanlar ise bunun bir iman ve teslimiyet sınavı olduğunun farkındaydı.¹⁴

13 Ebû Dâvûd, Et’ime, 14.

14 Bk. Ahzâb, 33/9-25.

Bazen müşrikler tarafından yürütülen propagandaların etkisiyle, bazen beklentilerin bir türlü gerçekleşmemesi yüzünden şüphe ve ümitsizlik sarmalına sahabe efendilerimiz de kapılmışlardır. Bu durum, Kur'an'ın “*İnsan hayra dua ettiği gibi şerre de dua edip durmaktadır. (Kendisi için iyi mi olur, kötü mü olur bilmeden, her şeyi ısrarla arzulamaktadır.) Zira insan pek acelecidir.*”¹⁵ ayetinin mefhumuna da denk düşmektedir.

Hudeybiye Antlaşması da bu durumun tipik örneklerindedir. Hazreti Ömer, Hudeybiye’de olup bitene bir türlü akıl sır erdirememiş, Kâbe’ye o kadar yaklaşmışken müşriklerle yapılan antlaşma gereği Mekke’ye girememenin üzüntüsüne kapılmıştır. Daha sonra Hz. Ömer, duygularını “Müslüman olduğumdan beri bir defa şüpheye düştüm. O da o gündü.” diyerek açık yüreklilikle anlatmıştır. Hz. Ömer kadar olmasa da antlaşma metni imzalandıktan sonra bütün sahabenin yüzünden düşen bin parçadır. Hazreti Peygamber üç defa, “Kalkın, kurbanlarınızı kesin, tıraş olun!” diye emretmesine rağmen sahabe yerinden kıpırdamaz. Peygamber Efendimiz, Ümmü Seleme’nin yanına girer ve sahabenin tutumundan yakınır. Ümmü Seleme, Hz. Peygamber’e, “Kimseye bir şey deme, berberini çağır, tıraş ol.” diye tavsiye eder. Hz. Peygamber, Ümmü Seleme’nin dediğini yapar. O zaman sahabe de kalkıp emredilene yapar. Fakat bu sırada acele etmekten neredeyse birbirlerini incitecek hâle gelmişlerdir.¹⁶ Buna benzer daha pek çok olay yaşanmıştır. İslam mücadelesinde kaybedilen bir savaş, geri atılan bir adım ya da başa gelen bir musibet müşriklerin propagandalarının etkisiyle onulmaz bir yaraya dönüşebilmiştir. İşte o zaman Ümmü Selemelere, Ebû Bekirlere ihtiyaç olmaktadır, ta ki onlar nebevi iradeyi toplum sathında harekete geçirebilsinler...

15 İsrâ, 17/11.

16 Buhâri, Şurût, 15.

Câbir'in anlattıkları da Allah Resulü'nün rehberliğinde sosyal sıkıntıların nasıl aşıldığına dair çarpıcı bir örnektir: "Hendek Savaşı'nda çukur kazdığımız günlerdi. Çukur kazarken, karşımıza çıkan kocaman bir kaya yüzünden kazamaz hâle geldik. İnsanlar Peygamber Efendimizin yanına gittiler ve 'Çukurun zemini çok sertleşti.' diye haber verdiler. Efendimiz 'Çukura bir de ben ineyim.' dedi. Sonra ayağa kalktı. Efendimizin aklıktan karnı sırtına yapışmıştı. Çünkü üç gündür hiçbirimizin boğazından bir tek lokma geçmemişti. Peygamber Efendimiz balyozu eline aldı ve kayaya vurdu. Kaya kum gibi un ufak olmuştu. Ben, 'Ey Allah'ın Resulü! İzin ver de eve gideyim.' dedim. (İzin verdi eve gittim.)

Eşim (Mes'ûd kızı Suheyle'ye), 'Peygamber'i bir deri bir kemik gördüm, bu duruma dayanamıyorum, içim parçalanıyor. Evde yiyecek bir şeyler var mı?' dedim. Eşim, 'Biraz arpa ve ahırda bir kuzu var.' dedi. Ben kuzuyu keserken, eşim arpayı öğütüp un yaptı. Eti çömleğe koyduk. Hamuru mayalayıp fırına, çömleği de tandıra verdik. Bunlar pişmeye yakın, Hz. Peygamber'in yanına vardım. 'Ey Allah'ın Resulü! Evde biraz yemek var.' dedim. 'Yanınıza bir iki kişiyi alıp yemeğe gelseniz.' diye sözümü tamamladım. Efendimiz, 'Ne kadar yemeğin var?' diye sordular. Ona, olan neyse söyledim. Allah Resulü, 'Hem çok, hem de güzel!' buyurdu. Sözünü şöyle sürdürdü: 'Hanımına söyle, ben evinize gelinceye kadar çömleği tandırdan, ekmeği de fırından almasın.' Bunun ardından Allah Resulü orada bulunanlara, 'Toparlanın!' diye seslendi. Muhacirler ve ensar ayağa kalktılar. Ben ne yapacağımı bilemeden önden eve vardım. Eşime 'Mahvolduk! Peygamber Efendimiz, muhacirler ve ensarla, hatta yanında kim varsa geliyor.' dedim.

Eşim bana, 'Allah Resulü yemeğimizin miktarını sana sordu mu?' dedi. 'Evet.' diye karşılık verdim. Eşim, 'Mademki biz evimizdeki yiyeceği Peygamber'e bildirdik, gerisini Allah ve Resulü bilir.' diye ekledi. Peygamber Efendimiz, yanındakilerle evimize varınca

(kapıda), ‘İçeri giriniz ve birbirinizi sıkıştırmayarak, serbest oturunuz.’ buyurdu. Sonra Resulullah kendi eliyle (çömleği ve fırının kapağını açtı), ekmeği fırından alıp parçaladı ve üzerine et koyup -çömleği ve fırını kapayarak- davetlilere sundu. Nihayet herkes doydular. Yemek artmıştı. Allah’ın Resulü, Câbir’in eşine, ‘Geri kalanı sen ye ve başkalanna da ikram et. Çünkü herkes açtır.’ dedi.”¹⁷

Allah Resulü, “*Bir kişinin yemeği iki kişiye, iki kişinin yemeği de dört kişiye yeter.*”¹⁸ dememiş midir? Bu bizim için bugün de geçerli bir formüldür.

Yine bir rivayette, Peygamberimizin ashabından Kabîsa anlatmaktadır: “Birine kefil olmuşum. Bu hususta (devlet hazinesinden) bir şeyler istemek üzere Resulullah’a geldim. Bana, ‘*Biraz bekle, zekât gelsin de sana ondan verelim.*’ dedi. Sonra şunu söyledi, ‘*Ya Kabîsa! Şüphesiz ki üç sınıf insan istisna ise de başkasına el açmak hiçbir mümine helal değildir. Şöyle ki (Bir başkasının diyet gibi bir mali yükümlülüğüne kefil olup bu) borç altında ezilen kişi tekrar eski mali imkânına kavuşana kadar (başkalanna el açıp) bir şeyler isteyebilir. Fakat sonra derhâl bunu bırakmalıdır. Van yoğu afete uğrayan kimse, geçimini kazanma yolunu yeniden sağlayıncaya kadar -veya karnını doyuracak düzeye ulaşıncaya kadar- başkalanna el açabilir. Sözü dinlenir üç kişinin, yoksul düştüğüne tanıklık ettiği kişi, geçimini kazanma yolunu yeniden sağlayıncaya kadar -veya karnını doyuracak düzeye ulaşıncaya kadar- başkalanna el açabilir. Ama bil ki ey Kabîsa! Bu durumlar dışında dilenen kişi haram lokma yemiş olur.*’”¹⁹ Bu hadis felaket durumlarında bize düşen sorumluluğu hatırlatmaktadır. Şimdi toparlanma ve kardeşlerimize el uzatma vaktidir. Özellikle Ramazan ikliminde hayır yarışına muhtacız.

17 Buhârî, Megâzî, 30.

18 Müslim, Eşribe, 180.

19 Müslim, Zekât, 109.

*Paylaşmak ve zorluklara karşı sabırla yardımlaşarak yol
almak kurtuluşun olmazsa olmaz anahtarıdır.*

BEN, SEN VE O!

Prof. Dr. Halis AYDEMİR
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Yatay düzlemde sığ ilişkiler: Seküler bir dünya!

Çoğu insan karşısındaki kişiye iyilik yaparken “Bir gün benim de sıkıntım olur; o da bana yardım eder.” düşüncesiyle hareket eder. Böylesi bir düşünce karşılıklı yarar üzerine kuruludur. Buna parazit ilişki denir. Bu anlayış Ben ve Sen’den ibarettir. Bu türden yataydaki ilişkilerin dikey bir boyutu yoktur. Nitekim her iki taraf ölümlüdür. Gün gelir ne “Ben” kalır ne de “Sen”!

İnsanlığın gidişatı kayıplar trendi

Seküler anlayışta her şey dünyada kalır, öteye uzanmaz. Dolayısıyla bitimlidir, geriye hiçbir şey bırakmaz. İşte buna yalın bir dille hüsrân denir. Onca yaşanmışlıkların hepsi; nice sevdalar, tutkular, dostluklar, heyecanlar, aşklar, her türlü iş birlikleri ve devasa projelerin hepsi basitçe bir “hiç” oluverir. Dikey boyutu olmayan böylesi bir hayatın pozitif kalıcı bir çıktısı yoktur. “O’nun zatından başka (O’nun rızası uğruna olmayan) her şey yok olur!”¹ Var eden Kudret, insanın bu seküler yolculuğunu büsbütün ziyan olarak tarif etmiştir. Yüce Allah buyuruyor ki: “Asra yemin olsun ki insan kesinlikle ziyandadır!”²

1 Kasas, 28/88.

2 Asr, 103/1-2.

Ben merkezli Sen, yarıçaplı fasit daire

Dikey boyuttan yoksun Ben ve Sen'den ibaret seküler anlayış, özünde bencildir. Habis ve fasit bireysel bir dairenin içerisine hapsolür; diğerkâmlı değildir. Seküler hayat anlayışı, gerçek manada sevgi temelli sosyal bir doku oluşturamaz. Çünkü fertleri, birbirlerine sadece "al gülüm ver gülüm" esasıyla parazit yaklaşırlar. Bu yüzden, göstermelik hariç, zayıf ve çaresiz kimselere el uzatmazlar. Çünkü bunu yapmak için "iyi" bir nedenleri yoktur.

Amaçsız, bireysel ve çıkarıcı yalnızlık

Hayat, Ben ve Sen'den ibaret ise her ikisi de ölmeye mahkûm olduğuna göre, hayat bir çıkmaz sokak demektir. Hayat sokağının bir yere çıkabilmesi ancak hayatı yaratan Kudret ile ilişkilendirilebilmesiyle mümkündür. Bu dikey ilişki hayata anlam katar ve onu kalıcı bir sonuca kavuşturur.

Hayata seküler gözle bakmakta ısrar edenler O'nu görmezden gelirler. Yaptıkları her şeyde muhataplarından bir karşılık beklerler. Karşılık alabilecekleri muhataplarını diğerlerine tercih ederler. Karşılık alamayacaklarını düşündükleri kimseler için ise bir şey yapmaya yanaşmazlar. Çünkü her şey, Sen ve Ben'den ibarettir. Daha büyük karşılık alacaklarını düşündükleri kişilerden ise iyiliklerini asla esirgemezler; çünkü kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez.

Hayata inen rahmet: O'na iman (dikey boyut)

Her şeyin kayıp trendinde olduğu ve öylece hüsrana doğru gittiği bu hayatta, iman ile birlikte durum değişir. Kulun hayatı artık Sen ve Ben'lerden ibaret değildir. Şimdi Yüce Allah yani "هو" yani "O", kulun hayatında, idrakinde, niyetinde ve kararlarında asli bir yer tutmaya başlar. Bütün ilişkileri Ben ve Sen'lerden ibaret insanların seküler dünyası ne kadar sığ ve kapalıysa, hayatına Allah'ı alan müminlerin dünyası o denli derin ve açıktır.

Ben ve Sen'den ibaret bir dünya aslında ayırdır, birleşemezler; onları birbirleriyle yakınlaştırıp tevhid edecek bir etkiden yoksundurlar. Dolayısıyla her zaman yalnız kalırlar. “Ben Sen ve O” yaklaşımı ise bundan çok farklıdır. Buradaki yaklaşımda ilişki ve beklentiler karşılıklı oluşmaz; çünkü hesap ikili değildir. Burada hesap O'nun (Allah'ın) üzerinden yürür. O, var edendir. O, mutlak zengindir. O, hesapsız verendir. O, ölümsüz diridir. Vuslat O'nadır.

O'nun nimeti: Sen Ben kardeşliği

“Asra yemin olsun ki insan ziyandadır. İman edip de salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler hariç!”³ Cenab-ı Hakk'ı tanımak, kulun bakış açısını değiştirir. İman ile birlikte artık hesap Ben ve Sen'den ibaret değildir. Allah'ın dâhil olduğu bir denklemde beklentiler artık Allah'tan olur. O'nun rızası uğruna insanların birbirleri için yapabilecekleri fedakârlıkların bir sınırı yoktur. Bireysellik ve bencillik ortadan kalkmış yerine diğerkâmlık ve kardeşlik gelmiştir. Zira insanlar ancak O'nun nimeti ve rahmeti sayesinde kardeş olabilirler.⁴ Yeryüzündeki her şeyi harcayacak olsak böylesi bir kardeşliği oluşturamazdık. Çünkü bu kardeşlik ancak iman sayesinde, Cenab-ı Hakk'ın kalpleri birleştirmesiyle mümkün olur.⁵

İslam, bireyleri sosyalleştiren ve onları toplumsal sorumluluklar ile yüzleştiren bir dindir. Namaz ve hac gibi ibadetler müminleri sürekli bir araya getirir ve onları birbirleriyle irtibat-ta tutar. Günde beş vakit bir araya gelecek kadar yakınlık tesis edilen İslam dini gibi içtimai boyutu bu denli kuvvetli başkaca bir din yoktur. Cenab-ı Hak, müminlerin arasındaki bu yakın

3 Asr, 103/1-3.

4 Bk. Âl-i İmrân, 3/103.

5 Bk. Enfâl, 8/63.

ilişkinin ancak kardeşlik olabileceğini, başka bir biçimde tanımlanamayacağını haber vermiştir: “Müminler ancak kardeştir!”⁶ Müminlerin arasındaki bu irtibatı Allah Resulü (sas) ise bir bedene ve bir binaya benzetmiştir: “Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.”⁷, “Müminlerin birbirlerine olan bağlılığı, birbirine kenetlenerek inşa edilmiş bir binanın tuğlaları gibidir.”⁸

Bir elin nesi var, iki elin sesi var

İmanla birlikte kolektif bir süreç başlamış, hüsrandan ve ziyandan kurtuluşun önü açılmış olur. Ben ve Sen’ler artık O’nun rızası uğrunda kardeş olmuş ve güzel işler yapmaya hazır hâle gelmişlerdir. Bunlar salih ameller işler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye ederler.⁹ Kurtuluşun zorlu yollarında birbirlerine destek olurlar. Ziyandan çıkışın formülü, bu işteşli sosyal hayattaki dayanışmadır. Öyle anlaşılıyor ki tek başına yol almak ve ziyandan kurtulmak mümkün değildir. Paylaşmak ve zorluklara karşı sabırla yardımlaşarak yol almak kurtuluşun olmazsa olmaz anahtarıdır.

Sosyal sorumluluk, dinî bir zorunluluk

Aradaki bağ kardeşlik olunca sorumluluk da kardeşte olduğu gibidir. İyi günde ve kötü günde ama hep birlikte acıyı ve sevinci paylaşan yürekler topluma can verir. Komşusu açken tok yatanın bu kardeşlikten mahrum düşeceği bir birliktelik ve

6 Hucurât, 49/10.

7 Buhârî, Edeb, 27.

8 Buhârî, Salât, 88.

9 Bk. Asr, 103/3.

duyarlılık topluma hâkim olur.¹⁰ Cenab-ı Hak, müminlerin bu yakınlığının ve dostluğunun yeryüzü barışı açısından hayati olduğunu bir ayeti kerimede şöyle haber vermiştir: “Siz müminler, şayet dost olmazsanız yeryüzünde öyle bir fitne ve öyle büyük bir fesat olur ki!”¹¹

Tüm bu açılardan bakıldığında görülür ki müminlerin sosyal sorumlulukları, dinî açıdan ekstra bir güzellik değil, olmadıkları takdirde hem dünyayı hem ahireti ziyana uğratan asli bir gerekliliktir. Zekât ibadetinin İslam’ın bir şartı olması bunu en iyi anlatan öğretilerden biridir.¹²

O’nun rahmeti sonsuz sevgi üçgeni

Yunus Emre, “yaratılanı Yaratan’dan ötürü sevmeyi” söylerken, Ben ve Sen arasındaki sevginin, O’na duyulan sevginin bir tezahürü olduğunu dile getirir. Allah’tan ötürü olmayan bir sevgi hakiki manada bir muhabbet değildir. Parazit bir ilişkiden öteye gitmez. Ve böyleleri eninde sonunda düşman olurlar. Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur: “Tüm dostlar o gün birbirlerine düşmandır; Allah’ı gözeten muttakiler hariç!”¹³ Kutsi bir rivayette Cenab-ı Hakk’ın kıyamet günü şöyle sesleneceği haber verilmiştir: “Celalim hakkı için birbirini sevenler nerede? Hiçbir gölgenin olmadığı bugünde onları ben gölgelendireceğim!”¹⁴

Ziyandan kurtuluşun yolu sevgiden geçer

Allah Resulü, “Canım elinde olana yemin olsun ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman

10 Bk. Ebû Ya’lá, *Müsned*, 5/92, hadis no: 2699.

11 Enfâl, 8/73.

12 Bk. Buhârî, İmân, 2.

13 Zuhruf, 43/67.

14 Müslim, Birr, 37.

*etmiş olmazsınız! Birbirinizi nasıl sevebileceğinizi size öğreteyim mi? Birbirinize selam verin!”*¹⁵ buyurmuştur. Bu ifadeyle Allah Resulü, cennete giden kurtuluş yolunu, Asr suresinde olduğu gibi, önce Allah’a imana, sonra da müminler arasındaki sevgiye bağlar. Birbirini sevmeyi, imanın olmazsa olmazı olarak tarif eden bu veciz ifadeler gösteriyor ki sosyal boyutu ihmal edilen bir Müslümanlık anlayışı kişiyi ziyandan kurtarmaz. Nitekim Resulullah (sas) şöyle buyurmuştur: *“Kendisi için sevdiği şeyleri kardeşi için de sevmedikçe hiçbiriniz iman etmiş olmazsınız!”*¹⁶

Dikey bumerang: İyilik de kötülük de sahibine döner

Netice itibariyle yatayda bir başkasına yaptığımız iyiliğin dikeyde Cenab-ı Hak üzerinden bize dönmesi söz konusudur. Bu çarpıcı ve ilginç durum ayet-i kerimede şöyle ifade edilmiştir:

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِنَفْسِكُمْ “Eğer iyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz!”¹⁷

Benzer şekilde yatayda bir başkasına yaptığımız kötülüğün de dikeyde Cenab-ı Hak üzerinden bize geri gelmesi söz konusudur:

وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا “Şayet kötülük ederseniz bu da size döner!”¹⁸

Mamafih, başka bir ayeti kerimede Cenab-ı Hak, insanlara yardım etmek hususunda cimrilik edenlerin aslında kendilerine karşı cimrilik ettiklerini açıklamıştır:

“Kim cimrilik ederse kendisine cimrilik etmiş olur.”¹⁹

15 Müslim, İmân, 93.

16 Buhârî, İmân, 7.

17 İsrâ, 17/7.

18 İsrâ, 17/7.

19 Muhammed, 47/38.

Allah için iyilik yap, denize at; balık bilmezse Hâlik bilir

Müminlerin zayıf ve çaresizlere iyilik yaparken tamamen Allah'ın rızasına odaklandıklarını, yatay boyutta ne bir nam ne de bir şan, asla hiçbir şey aramadıklarını anlatan ve onların niyet dünyasını ele veren şu ayeti kerime ne kadar vecizdir:

“Biz sizi ancak O'nun rızası için yedirip içiriyoruz. Biz sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz!”²⁰

Hâlbuki dikey boyutun dikkate alınmadığı seküler düzlemde bu müstesna yaklaşımların hiçbirine yer yoktur. Orada her şey, yataya hapsolmuş sığ parazit bir ilişkiden ibarettir. Bir babanın evladına yahut evladın annesine iyilik etmekten kaçınılabildiği; aile içinde dahi herkesin yediği yemeğin hesabını kendisi ödediği merhametten yoksun bir düzlem söz konusudur. Herkes kendi hesabını düşünür. Kimse Allah için kılını bile kıpırdatmaz.

Kurtuluş eksenini, rahmet üçgeni: Allah için yardımlaşma ve dayanışma

Allah Resulü (sas) şöyle buyurmuştur: *“Allah kulun yardımındadır; kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece!”²¹*, *“Bir kimse bir Müslüman'ın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından birini giderir. Bir kimse de bir Müslüman'ın ayıbını örterse Allah da onun ayıbını kıyamet günü örter!”²²*, *“Müslüman Müslüman'ın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana teslim etmez. Kim kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür.”²³*, *“Bir kimse kıyamet günü sıkıntılarından*

20 İnsân, 76/9.

21 Müslim, Zikir, 38.

22 Müslim, Birr, 58.

23 Buhârî, Mezâlim, 3.

kurtulmayı Allah'tan diliyorsa bu dünyada, zorda kalan bir kimseye nefes aldırın ya da sıkıntısını gidersin!”²⁴, “Bir kimse bir Müslüman’ı, saygınlığını kaybedeceği, haysiyetine ilişileceği bir ortamda yüzüstü bırakırsa Allah da onu yardım beklediği bir ortamda yüzüstü bırakır. Bir kimse de bir Müslüman’a saygınlığını kaybedeceği, haysiyetine ilişileceği bir ortamda destek olur yardım ederse Allah da ona yardım beklediği bir ortamda destek olur ve yardım eder!”²⁵

Bu rivayetlerin tamamında dikkati çeken ortak husus “Ben, Sen ve O” geçişmesidir. Kul, Allah için bir başkasına iyilik eder, Allah da kuluna ihsanda bulunur. Kul, Allah için bir başkasının derdine çare olur, Allah da kulun derdine çare olur. Kul, Allah için bir başkasının sıkıntısını giderir, Allah da kulun sıkıntısını giderir. Kul, Allah için bir başkasının ayıbını örter, Allah da kulun ayıbını örter. Kul, Allah için kardeşine destek olmazsa Allah da kula destek olmaz.

Görüldüğü üzere, yapılan eylem bir başkasına olduğu hâlde, kuldan Allah’a, Allah’tan da kula dönen başka bir döngü söz konusudur. İşte bu dikey boyut, yatayda gerçekleşen her türlü eyleme sonsuz bir anlam kazandırması bakımından son derece önemlidir. Zira niyette hep Kâdir-i Mutlak olan Allah (cc) vardır. Karşılık ancak O’ndan umulur. Amaç, sadece O’nun rızasıdır. Hâl böyle olunca da Allah (Azze ve Celle) mükâfat verir. Cenab-ı Hakk’ın karşılık vermesi, kulların karşılık vermesi gibi sınırlı ve geçici değildir. O’nun ödülleri ebedî ve sonsuzdur.

Böylece yataydaki ilişkilerin tamamının artık dikey bağlantısı kurulmuş olur. Artık salih ameller meyvesini vermeye başlar. Kurtuluşun kapısı aralanır. Hayat içindeki koca bir ömür, devam

24 Müslim, Müsâkât, 32.

25 Ebû Dâvûd, Edeb, 36.

eden bunca emek ve gayretler boşa gitmez. Bu sayede insan, hüsran ve ziyandan kurtulur.

O'nun uğruna Ben de, Sen de mutlu ve kalıcı sona kavuşur.

Yoksa her şey boşa gider, ziyan olur.

كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا وَجْهَهُ “O'nun zatından başka (O'nun rızası uğruna olmayán) her şey yok olur!”²⁶

Kardeşliğimizi, sevgimizi, yardımlaşmamızı, dayanışmamızı ve bu uğurdaki tüm çaba ve gayretlerimizi sadece Zat-ı zü'l-Celâlî için ve ancak rızası uğruna kılması ve öylece kabul buyurması duasıyla. Âmin.

26 Kasas, 28/88.

*Maddi infakı göz ardı ederek sadece bedensel ibadatlere
yönelmenin kişiyi gerçek anlamda Müslüman
yapmayacağı açıktır.*

RAMAZAN VE DAYANIŞMA

*Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi*

İnsanın gerek bilgi ve gerekse ticari kazanımlarından karşılıksız olarak hem de gönüllüce verebilmesi kolay bir eylem değildir. Özellikle bilginin pek çok alanda maddi materyalden daha kıymetli olduğu bir dönemde uzmanlar, danışılması durumunda bile ücret talep etmektedirler. Öğretmenliği bir tarafa bırakacak olursak hayatın pek çok alanında bunu görebilmek mümkündür. Buna, geçim yollarının çeşitlenmesi ve hayatın getirdiği zorunluluk olarak da bakabiliriz.

Bu gerçek yanında, maddi bir karşılık veya menfaat beklemeksizin kazanımlardan verebilmek beşer fitratının bir yönüdür. Bu nedenle varlıklı ile ihtiyaç sahibi arasında bir köprü kurulduğunda -inanç sahibi olsun veya olmasın- her insanın yardım duygusu galeyana gelir. Bu coşkunun boyutu ve sınırı, çeşitli faktörlere bağlı olarak belirli sınırlar içinde kalır. Bazıları böylesi durumlarda oldukça yardımsever olabilirken diğerleri onlar kadar cömert olmayabilmektedir.

İlahi dinlerin gönderiliş amaçlarından birisi de, insanların fitri duygularının körelmesini engellemek ve her zaman canlı tutmak olduğundan, inananların yardımseverlik yönleri üzerinde hassasiyetle dururlar. Bu nedenle, dindarlık sadece ibadetlerin yerine getirilmesi ile başka bir ifadeyle kişinin kendisiyle sınırlı tutulmaz. Bedensel görevlerin yerine getirilmesi yanında temel

iki şey daha istenir: Dinin yaşanması ve değerlerin korunması için fiili çaba içine girmek, gerekirse bu uğurda can vermek. Diğeri de, hayatı paylaştığı din kardeşlerinin karşılaştıkları maddi-manevi sıkıntılarının olabildiğince hafifletilebilmesi için onlara destekte bulunmak, böylece zengin ile fakirin dayanışmasını sağlamak, toplumda bir denge kurmak. İslam, bu noktada, durumu yerinde olanların kendileri gibi olmayanlara -manevi destek yanında- özellikle maddi destek sağlamalarını, tasaddukta bulunmalarını teşvik etmek suretiyle fitri yönlerini her zaman canlı tutmaya çalışır. Gerek ayetlerde ve gerekse hadislerde bu teşviki görmek yanında, Hz. Peygamber'in yaşantısında da fiili uygulamalara şahit olabilmekteyiz. Zira maddi sıkıntılıların çözümünde manevi destek önemli olmakla birlikte nakdi veya mal yardımı daha önce gelir.

Bu gerçeğe rağmen, fakir veya zor durumdaki insanların gözetilmesi, zenginlerin kendi inisiyatiflerine ve merhametlerine terk edilemeyecek kadar önemli olduğundan, İslam bu hususta zorunlu bir payın ödenmesini farz kılmıştır. Bu da kazancın kırkta birinin zekât adıyla Kur'an'ın belirlediği insan gruplarına verilmesidir. Zenginlerle fakirler arasında bir dostluk köprüsü kurdurabilen ve başka hiçbir dinde örneği bulunmayan zekât, İslam dinini diğer dinlerden ayıran en büyük özelliklerden bir tanesidir.

Müslüman'ın yardım etmesi iman gücünün göstergesidir

İslam nazarında, Müslüman'ın Allah'ın buyruğunu yerine getirmek amacıyla malından gerek zekât ve gerekse tasadduk amacıyla infakta bulunabilmesi, onun ne kadar dindar olduğuyla ilgili bir durumdur. Namaz ve oruç gibi servetten sarfiyat gerektirmeyen bazı ibadetler, bu açıdan zekâta, sadaka-ı fitrı vermeye veya nafîle olarak infaka göre daha kolaydır. Sonuçta

ibadeti yaptığınızda cebinizdeki para hâlâ yerinde durmaktadır. Durumu yerinde olmasına rağmen zekât ve sadaka-i fitirdan kaçınarak, zorda kalanlara yardım etmekten uzak durarak kulluğu yalnızca namaz ve oruç gibi ibadetlerde aramak ve sadece bunlara titizlenmek cenneti kolay yoldan talep etmenin bir başka adıdır. Oysa zekât, muhtaç olanlara yardım etme, zorda kalanların imdadına koşma buyruğunun geldiği merkez ile namaz veya oruç emrinin geldiği makam arasında hiçbir fark yoktur. Yaratıcı, buyruklarını, yerine getirilmesi için ferman etmektedir. Bu emirler arasında ayırma gitmek ve kolayımıza gelenleri tercih ederek evrenin sahibini memnun edebileceğimizi düşünmek, Allah'ı hâlâ sevemediğimizin, onun büyüklüğünü anlayamadığımızın ve gizli niyetlerimize varıncaya dek her şeyimizden haberdar olduğunu kalbimizde hissedemediğimizin bir delilidir. Kaldı ki zekâtla birlikte her türlü yardım, İslam'ı bir binaya benzetecek olursak, yapıyı ayakta tutan beş temelden bir tanesidir. İnsanın Müslümanlık binası bu beş temel üzerinde durmaktadır. Bu temellerden birinin olmaması binanın da sağlam olmayacağı anlamına geldiğinden, maddi infakı göz ardı ederek sadece bedensel ibadetlere yönelmenin kişiyi gerçek anlamda Müslüman yapmayacağı açıktır. Hatta burada "Allah'ı yalnızca bedensel ibadetlerle iyi kul olduğuma ikna ederim." çarpık anlayışının varlığından bile söz edilebilir. Dolayısıyla kulun Allah ile olan bağındaki içtenlik anlayışında bir sorun var demektir. Hatta Allah'a olan bir güvensizliğin varlığı bile dile getirilebilir. Zira Allah'ın bir emri olan zekât, sadaka-ı fitır ve zorda kalanlara yardım etme emrini yerine getirmeyen insan, malının azalacağından endişe etmekte, namazını kılıp orucunu tutarken bir yandan Allah'ın emrini yerine getirdiğini düşünürken, diğer yandan Allah'a itimadı olmadığından malına sıkı sıkıya sarılarak "Bu emrini yerine getiremiyorum, beni bu hâlimle kabul et." demek istemektedir. Oysa sonuç itibarıyla namaz kılmak, oruç tutmak ile zekât vermek, ihtiyaç sahiplerini gözetmek arasında, Allah'a kulluk etme

noktasında en küçük bir fark yoktur. Dolayısıyla bundan geri durmak Allah'a isyan kapsamındadır.

İnsanın zayıf noktası

Gerek Kur'an'a ve gerekse hadislere baktığımızda söz konusu ettiğimiz hususları çok açık biçimde görebilmekteyiz. Her ikisinde de insanın mala karşı olan tutkunluğu ve zafiyeti, dolayısıyla fitratta var olan verebilme duygusunun harekete geçirilmesinin zorluğu dile getirilmektedir. Böylece kulun zayıf noktasına işaret edilmiş olmaktadır. Örneğin, bir ayette bu husus şöyle dile getirilmektedir: *“İnsanlara kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, davarlar, ekinler kabilinden aşın sevgiyle bağlanan şeyler çok süslü gösterilmiştir. Hâlbuki bunlar dünya hayatının geçici faydalarını sağlayan şeylerdir. Oysa varılacak yerin (ebedî hayatın) bütün güzellikleri Allah katındadır.”*¹ Hz. Peygamber de dünyanın insan için çekici ve cezbedici olduğunu dile getirerek insanın zayıf tarafına işaret etmektedir.²

Bu zorluğa rağmen Kur'an, Allah'a gönülden inanan müminlerin özelliklerini sayarken iman ve namazın ardından infak etmeyi zikreder ve şöyle buyurur: *“Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.”*³ Bir diğer ayette ise inanma şartının ardından infak emri gelir: *“Allah'a ve peygambere inanınız. Allah'ın kullanma yetkisini elinize verdiği malların bir bölümünü O'nun için harcayınız. İçinizdeki iman edenleri ve hayır yolunda mal harcayanları büyük bir ödül bekliyor.”*⁴ Bir başka ayette de iyiliğe ulaşmanın

1 Âl-i İmrân, 3/14.

2 Buhârî, Rikak, 11.

3 Bakara, 2/3.

4 Hadîd, 57/7.

temel şartı olarak infak etmek zikredilir.⁵ Infak etmeyenlerin dile getirildiği diğer ayetlerde ise bunun hayırlı bir davranış tarzı olmadığı belirtilir: “Allah’ın bol nimetinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilakis bu onların kötülüğüdür. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır. Allah işlediklerinizden haberdardır.”⁶, “Mal toplayarak onu tekrar tekrar sayanın... vay hâline! Malının kendisini ölümsüz kılacağını sanıyor.”⁷

Maddi yardım malı eksiltmez

Zekât ve sadaka gibi yardım türlerinin insanın malında bir eksilmeye neden olup olmayacağı hususu zihinleri kurcalayan bir problemdir. Buradaki temel sorun, Allah’a nasıl inandığımızdır. Eğer O’nun varlığına gerçekten iman ediyor ve O’nu kâinatın sahibi olarak görüyorsak yapmamızı emrettiği şeyin sonuç itibarıyla lehimize olacağını ve dünyadaki yaşamımızı daha bereketli kılacağını kabul etmek durumundayız. Dolayısıyla, Yaradan’a yaslanıyorsak O’nun bizi mahcup etmeyeceğine de güvenmek durumundayız. Kaldı ki Allah bizi aleyhimize olan işlere yöneltmez. Nitekim Hz. Peygamber, bu hususa vurgu yaparak “*Sadaka hiçbir zaman malı eksiltmez.*”⁸ buyurmuş, Allah Teâlâ’nın da “*Ey âdemoğlu, infak et! Ben de sana infak edeyim.*”⁹ diye ferman ettiğini aktarmışlardır. Bir diğer hadislerinde de Müslüman’a maddi yardım sağlamanın bereketini ifade etmişlerdir: “*Müslüman, Müslüman’ın din kardeşidir. Ona haksızlık edip zulmetmez. Müslüman, Müslüman’ı tehlikelerde de terk etmez. Her*

5 Âl-i İmrân, 3/92.

6 Âl-i İmrân, 3/180.

7 Hûmeze, 104/1-3.

8 Müslim, Birr, 69.

9 Müslim, Zekât, 36.

kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun bir sıkıntısını giderir. Her kim de bir Müslüman'ın bir sıkıntısını kaldırırsa Allah da onun kıyamette bir sıkıntısını giderir. Her kim dünyada, bir Müslüman'ın ayıp ve hatasını örterse Allah da onun bir hata ve kusurunu kıyamette örter, görmezden gelir.”¹⁰

Allah Resulü bir diğer hadislerinde, “her sabah iki meleğin Allah’a dua ederek infak edenlerin mallarının yerine yenisini vermesini, infaktan kaçınanların mallarını da ellerinden almasını niyaz ettiklerini” belirterek kendimize çekidüzen vermemizi ister.¹¹

Öte tarafta sermaye lazım

İnsanın, mutlaka yüzleşeceğini bilmesine rağmen, her zaman kendisinden uzak tuttuğu ölümlle karşılaşacak olması kaçınılmaz sondur. Aslolan, ne zaman karşı karşıya gelineceği belli olmayan vefattan sonrası için heybeye bir şeyler koyabilmektir. Allah'ın huzuruna bomboş heybeyle gitmek yanında, O'nun emirlerini karınca karınca yerine getirerek, bir şeyler için çabalamış olarak gitmek de mümkündür. Kaldı ki bir şeyler yapmış olmak, insanın Allah'tan bağışlanma dileyebilmesi, O'nun rahmetini kazanabilmesi için ön koşul olarak durmaktadır. Bunun çok basit ve sade yollarından birisi de infaktır. Nitekim Hz. Peygamber bu hususa şöyle vurgu yapmaktadır: “Sizden her bir kimseyle kıyamet günü Rabbi mutlaka konuşacaktır ve arada tercüman da bulunmayacaktır. O kişi sağ yanına bakacak, göndermiş olduğu amelleri görecek. Sonra sol yanına bakacak, yine yapıp ettiği şeyleri görecek, karşısına bakınca da cehennemi görecek. Kim, yarım hurmayla bile olsa yüzünü ateşten koruyabiliyorsa bunu hemen yapsın.”¹², “Hangi Müslüman, elbise ihtiyacı olan başka

10 Tirmizî, Hudûd, 3.

11 Müslim, Zekât, 57.

12 Tirmizî, Sıfâtü'l-kıyâme, 1.

bir Müslüman'a bir elbise giydirirse Allah da ona cennetin yeşil elbiselerinden giydirir. Hangi Müslüman, aç bir Müslüman doyurursa Allah da onu cennet meyvelerinden doyurur. Hangi Müslüman, susamış bir Müslüman'a su verirse Allah da ona (kabi) mühürlü halis cennet şarabı içirir.”¹³, “Cömert kimse Allah'a yakın, cennete yakın, insanlara yakın ve ateşten uzaktır. Cimri kimse ise Allah'tan uzak, cennetten uzak, insanlardan uzak ve ateşe yakındır. Cömert cahil, cimri âlimden Allah katında daha makbuldür.”¹⁴

Sevgili Peygamberimiz, insanların örnek alabilecekleri ve onlar gibi olmak için gıpta edebilecekleri kişileri iki gruba ayırır: Rabbinin kendisine ihsan etmiş olduğu malı Allah yolunda harcayan ile Yaratıcı'nın kendisine ikram ettiği bilgiyi sadece kendisine saklamayıp başkalarına da öğreten.¹⁵ Dolayısıyla ömrümüzün son anlarında artık fayda etmeyecek şu yalvarıştan önce bir şey yapabilmek en akıllıca olanıdır: *“Birine ölüm gelip de: ‘Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar ertelesen de sadaka versem, iyilerden olsam!’ diyeceği zaman gelmezden önce, size verdiğimiz rızıklardan sarf edin.”¹⁶*

Resulullah'ın örneklığı

Ayetler ve hadisler yanında Hz. Peygamber ve sahabilerinin durumu hepimizin malumudur. İslam'ın kısa sürede Arap yarımadasını çepeçevre kuşatmasını besleyen nedenlerden biri de, kutlu insanların mallarından Allah yoluna, ihtiyaç sahiplerine sarf edebilmeleriydi. İnfakta ve yardımlaşmada birbirleriyle yarışan ashap, Hz. Peygamber'i, insanların en cömerdi olarak

13 Ebü Dâvûd, Zekât, 41.

14 Tirmizî, Birr, 40.

15 Buhârî, İlm, 15.

16 Münafikûn, 63/10.

tanımlamakta ve cömertliğinin zirvede olduğu zamanın da Ramazan olduğunu ifade etmektedirler.¹⁷

Yardım edenin iki mutluluğu

Gerek zekât ve gerekse diğer infak yollarıyla zordaki insanlara yardım eden mümin, kardeşine yardımcı olma düşüncesi ve ahiret sermayesini artırma ümidinin yanında iki mutluluk yaşar:

Birincisi, farkında olmadan veya ihmal sonucunda malına bulaşmış olan ve esasında hakkı olmayan kısmı zekât ve infakla temizler. Zira elimizdekilerin kırkta birini vermekle emrolduğumuz “zekât” kelimesinin anlamı “temizlik, artmak, bereketli olmak, iyi ve düzgün olmak”tır. Nitekim bu hususa işaret eden Rabbimiz şöyle ferman etmektedir: “*Onların mallarından sadaka al ki bununla onları (günahlardan) temizlersin, tertemiz edersin.*”¹⁸ Kutlu Elçi de şöyle buyurmaktadır: “*Mallarınızı zekât ile koruyun.*”¹⁹ İşte mümin, malını saf altın misali tertemiz hâle getirdiğinden dolayı, verdiği zekâtla ve diğer infaklarıyla son derece mesut olur.

İkincisi, yardım eden insan Allah’ın sevgisini kazandığını bilir. Çünkü Âlemlerin Sahibi’nin ve Son Elçisi’nin verdiği talimatı hiçbir zorlama olmaksızın yerine getirmesinin karşılığının Yarattıcı’nın sevgisi ve cenneti olduğunun bilincindedir.

Başkalarına yardımın faydaları

Zekât ve diğer yardım türlerinin hem kendimize hem de topluma sağladığı pek çok fayda vardır. Bunun özeti toplumsal huzur ve barıştır:

17 Buhârî, Bed’ü'l-halk, 6.

18 Tevbe, 9/103.

19 Taberânî, *el-Mu’cemü'l-Evsât*, 2/274, hadis no: 1963.

1. İnfak etmek, kulun kalbindeki cimrilik hastalığını kaldırır: İnsan parasını başkalarına vermekte çok zorlanır. Zekâtını veren, infak eden mümin ise muhtaçlara yardımcı olmayı tecrübe ettiğinden, cömertlik duygusu gelişir.

2. Yardım etmek suretiyle merhamet ve şefkat duyguları pekişir, kalp katılığı gider: Mümin kişi ihtiyaç sahipleriyle daha çok ilgilenir, onların sorunlarını çözmeye daha çok önem verir. Çünkü kalbi ihtiyaç sahiplerine karşı yufkalaşmıştır.

3. Zekât ve diğer infak çeşitleri insanın malını helal yoldan kazanma çabasını ve gayretini pekiştirir: Bu bir ibadet olduğundan, insan ibadetini helal yoldan gerçekleştirmek ister. Hacca nasıl haram parayla gidilmezse yardım da helal kazançtan verilir. Bu yüzden başkalarına sunacağı desteğin helal olmasına, meşru yoldan kazanılmasına çok dikkat eder.

4. İnfak, insanın dünya hırsına kapılıp Allah'ı unutmasını, maddeye tapmasını engeller: Rabbinin bir emrini yerine getirmek suretiyle Yaratıcısına olan kulluğunu ve bağlılığını sağlamlaştırır. Böylece dünyaya dalıp gitmekten kendisini kurtarmış olur.

5. Yardımlaşma, ihtiyaç sahibi insanların, zorda kalanların zenginlere haset etmesini önler: Muhtaç kişiler, zekât ve sadakalar sayesinde durumları iyi olanlara saygı duyarlar. Çünkü onların kendilerini düşündüğünü ve yardımcı olmaya çalıştıklarını görünce kalplerinde husumet oluşmaz.

6. Yardımlaşma insanları bunalımdan kurtarır: Nice insanın maddi zorluklar nedeniyle bunalıma düştüğünü ve hatta canına kastettiğini biliyoruz. İşte müminlerin kardeşlerine yapacakları yardımlar onların yaralarına merhem olacağından, kardeşlerinin tekrardan toplum içine katılmasına yardımcı olur. Bu desteğin kıymeti hiçbir şeyle ölçülemez.

Kenetlenme zamanı

Aynı çatı altındaki insanların birbirleriyle geçinerek mutlu bir hayat sürmeleri için anlayışlı olmaları ve karşılıklı olarak tolerans göstermeleri gerekir. Eşlerin, bir takım ufak tefek şeyleri büyütürken problem hâline getirmeleri, birbirlerinden yerine getiremeyecekleri isteklerde bulunmaları, kınacı olmaları o evde huzur adına bir şey bırakmaz. Sonunda yuva dağılıp gider. Olan çocuklara olur ve anne-baba sevgisini tadamadan içlerinde bir büyük hüznle büyürler.

Ailelerin meydana getirdiği ülkeleri de büyük bir aile yuvası olarak düşünebiliriz. Bu yuvayı paylaşanlar, aynı ideal etrafında kenetlenmedikleri, birbirlerine gönüllerini sevgiyle açmadıkları, yaşanan her türlü sıkıntıya rağmen ülkelerine sahip çıkmadıkları takdirde, o yurttaki huzurun olması, insanların kendilerini emniyette hissetmesi düşünülemez. Çok kritik bir noktada ve herkesin imrendiği bir coğrafyada yer alan güzel ülkemiz zaman zaman bu noktaya getirilmek istenmiştir. Biraz yaşlı olanlar her gün onlarca insanın öldürüldüğü zamanları, hava karardıktan sonra sokağa çıkmanın mümkün olmadığı dönemleri çok iyi hatırlarlar. Keza ülkeyi bölmek isteyen etnik terörün katlettiği ve sakat bıraktığı binlerce yakınımızın acısı yüreklerimizdedir.

Ülkemizi şöyle bir göz önüne getirin: Bereketli toprakları, akarsuları ve etrafını kuşatan denizleriyle, Asya'yla Avrupa arasında geçiş yolu olması ve pek çok medeniyete beşiklik yapması nedeniyle çok özel bir coğrafyada yaşamaktayız. Zaman zaman içinden geçtiğimiz bazı olumsuzluklara, deprem-sel ve benzeri afetlere rağmen böylesine güzel bir ülkede hayat sürmeyi ayrıcalık olarak kabul etmek gerekir. Bu nedenle de ülkemiz varsa günümüzün ve geleceğimizin de olacağını, ülkemiz yoksa hiçbir şeyimizin olmayacağını asla unutmamalıyız. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız veya zaman zaman yurt dışına

çıkan insanlarımız ülkelerinden uzakta kalmanın ne kadar zor olduğunu çok iyi bilirler. Tramvaylarda, gemilerde ve uçaklarda dillerini bilseniz bile bir başka millet içinde hissedilen yalnızlığın verdiği hüznün anlatılacak gibi değildir. Her türlü maddi imkânâ sahip olursa bile altın kafesteki kuş misali ille de vatan denir. Yurt dışındaki vatandaşlarımızın evlerine gittiğinizde duvarlarını ülkemizin haritalarının ve kendi memleketlerinin resimlerinin süslediğini görürsünüz. Vatan sevgisi ve özlemi iliklerine kadar işlemiştir. Onları teselli eden tek şey istedikleri zaman koşabilecekleri bir yurtlarının olmasıdır.

Yurt içine gelince: Çalışmak veya gezinmek için evimizden dışarı çıktığımızda, kendi ülkemizde bulunmanın verdiği huzuru, hiçbir endişe taşımadan özgürce gezinmenin sağladığı rahatlığı, buna alıştığımızdan dolayı pek düşünmeyiz veya aklımıza hiç gelmez bile. Kendilerini tanımasak bile caddelerde beraber yürüdüğümüz insanların arasına karışmanın ayrıcalığını derinden hissederiz. Her dönemde yaşadığımız çeşitli sıkıntılara rağmen çocuklarımızı gönderdiğimiz okullarımız, hastalarımızı tedavi ettirdiğimiz hastanelerimiz ve geçimlerimizi temin edebildiğimiz olanaklarımız var. Velhâsıl bizlere yaşama alanı olan ve bizleri kendisine bağlayan bir ülkemiz var.

Tarihte sıçrama yapan ve vatandaşlarına üst seviyede refah sunan ülkeler, vatandaşlarının banşık yaşadığı ve aynı ülkü etrafında kilitlendiği ülkelerdir. Hz. Peygamber'in hayatı bu açıdan bizler için bulunmaz bir örnektir. Aynı ideal etrafında kenetlenen, birbirlerinin ufak tefek hatalarına takılıp kalmayan küçük bir topluluk, akıl almaz başarılar imza atmış ve tarihte yeni bir sayfa açmıştır. Resulullah, onları aynı ülkü etrafında öylesine kenetlemişti ki ordunun hazırlanması veya başka ihtiyaçlar için yardım talep ettiğinde insanlar âdeta yarışlılardı. Tüm malını getirip Hz. Peygamber'e teslim etmek isteyenler olurdu. Buna imkânı olmayanlar da bedenleriyle bir şeyler yaparak yardımcı

olurlardı. Son Elçi, asıl yurdu olan Mekke'yi terk edip Medine'ye gitmek zorunda kaldığında, kendisini ve arkadaşlarını karşılayan Medinelilerin göstermiş oldukları fedakârlıklar, Hz. Muhammed'in başarısının nerelerde yattığını göstermektedir. Medineliler onlara evlerini açmış, ellerindeki birikimleri ve tarlalarının bir kısmını hiçbir karşılık beklemezsizin sığınmacı muhacirlere sunmuşlardır. Bu kardeşlik dayanışmasının ardından da başarı gelmiştir.

Ülkemiz insanının Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği kahramanlığı anımsayalım. Maddi imkânları tamamen tükenmiş bir millet, akıl almaz fedakârlıklar göstererek, aynı ülkü etrafında kenetlenerek kendisini tarihe altın harflerle yazdırdı. Binlerce insan bu uğurda canını verdi; anneler dul, çocuklar yetim kaldı. Kadınlar cephelere mermi taşıdılar, askerlere elbise diktiler. Yaşlı insanlar da titrek ellerini huzura açarak Allah katından geri çevrilmeyen dualarını göz yaşlarıyla süslediler. Silkinen millet âdeti tekrardan doğdu.

İkinci Dünya Savaşı'nı kaybetmelerine rağmen kalkınmalarını gerçekleştiren Almanya ve Japonya'nın bu başarısının ardında, yurttaşlarının aynı bilinç etrafında kenetlenmeleri ve kendilerinden istenen fedakârlığı yapmaları yatmaktadır. İstiklal mücadelesi vermiş olan ülkemiz de atlattığı onca badireye rağmen bahsettiğimiz ülkelerle yarışabilecek potansiyeli barındırmaktadır. Ülkemizin sahip olduğu zenginlikler kalkınmış ülkelerin pek çoğundan daha fazladır. Her türlü madeni ve doğal imkânları sunan yurdumuz, kıymetinin daha iyi anlaşılacağı günleri beklemektedir; yeter ki bizler sahip olduklarımızın değerini ve birbirimize kenetlenmenin önemini bilelim.

Büyük milletimizin farkı

Ülkemizde yaşanan deprem felaketi sonrasında nice ocaklar kapandı. Nice yuvalara kayıplar nedeniyle ateş düştü. Bütün bir

millet olarak asrın felaketine karşı hepimizin yüreği dağıldı, acıları içimizde hissettik. Bununla birlikte milletimiz, felaketin hemen ardından ne kadar büyük bir ulus olduğunu tekrar gösterdi. Maddi ve manevi yardıma koşmak için herkes ve her kurum seferber oldu. Çünkü yaraları sarmak, devlet millet iş birliğiyle hepimize düşmekteydi. Her şey bir yana, biz büyük bir milletiz.

Ramazan ayını fırsat bilerek, bu hayır yarışından hissesini artırmak için çırpınanlara, ellerindeki imkânları seferber edenlere, kardeşlerimiz zordayken ben rahat edemem diyenlere, Allah ve Resulü'nün buyruklarını baş tacı yaparak fedakârlık yapanlara, mağdur kardeşlerinin gönüllerine dokunanlara, tüm vatandaşlara yüreklerini açanlara, velhâsıl ahiret sermayesini artırmak isteyenlere selam olsun.

*Ramazan-ı şerif ayı, hayatın akışı içerisinde başımıza
gelebilecek bela, musibet ve felaketler karşısında bizi bütün
bu zor şartlara hazırlayan ve iyiliklere alıştıran bir eğitim
dönemidir.*

İYİLİKLERE ALIŞMA VE ZOR ŞARTLARA HAZIRLIK EĞİTİMİ: RAMAZAN

Mustafa AKPINAR
Gönen İlçe Müftüsü

Ramazan-ı şerif ayı, üç rahmetin bulunduğu mübarek bir aydır. Rahîm olan Allah, rahmet kitabı Kur'an-ı Kerim'i, Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed Efendimize (sas) Ramazan ayında göndermiştir. Müminler, bir ay boyunca bu rahmetle çepeçevre kuşatılır ve nice hikmet ve nimetlere mazhar olurlar. Kur'an-ı Kerim'de oruç ibadetinin farz kılınış hikmetinin, takvaya ulaştırmak olduğu bildirilir.¹ Takva ise müminde bir hassasiyet, bir farkındalık ve bir duyarlılık meydana getirir. Bu yönüyle takva, imanı güçlendirir, ahlaki güzelleştirir ve daha da önemlisi ruhu yüceltir. İşte biz de bu yazımızda orucun takvaya, takvanın da ruha etki ederek insanı nasıl eğitip terbiye ettiğini izaha çalışacağız.

Kuşkusuz, Ramazan-ı şerif ayını çok daha farklı yönleriyle de ele alıp değerlendirmemiz mümkündür. Ancak, genel manada Ramazan'ın insan üzerindeki etkisine baktığımızda; insanı iyiliklerle donatma, geleceğe hazırlama ve zor şartlara alıştırma yönü ağır basmaktadır. Bu manada Ramazan ayını; iyiliklere alışma ve zor şartlara hazırlık eğitimi olarak görmek kanaatimce en kapsamlı değerlendirme olacaktır. Burada zor şartlar ifadesinden kastettiğim, dinin bizatihi kendisinden kaynaklanan zorluklar değil, insanın yaratılışı ve hayatın gerçeklerinden kaynaklanan

1 Bakara, 2/183.

durumlardır. Zira İslam dini kolaylık dinidir.² Kaldı ki Allah kulları için kolaylık diler, zorluk dilemez.³

Akla şöyle bir soru gelebilir: İnsan iyiliklere alışma ve zor şartlara hazırlık eğitiminden geçmek zorunda mıdır? İnsanın fitratı ve yaratılış özelliği ile hayatın gerçekleri göz önüne alındığında böyle bir eğitimin zorunluluk arz ettiği görülecektir. Özellikle 6 Şubat tarihinde ülkemizi yasa boğan ve 84 milyon tek yürek olduğu Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından gerek fert ve gerekse toplum olarak büyük felaketlere madden ve manen her an hazırlıklı olmamız gerektiği bir kez daha anlaşılmıştır. Bu hakikat karşısında insan, iki özelliği ile baş başa kalır. Birincisi, iyi olmak ve iyi kalmaya devam etmek; ikincisi ise zor şartlarda gösterdiği sabrı ve metanetidir. İyi olmak ve iyi kalmak ötekini düşünmeyi, birlik ve beraberliği, toplumsal dayanışmayı; sabır ve metanet ise ruh yüceliğini, sağlam karakteri ve psikolojik olarak dağılıp parçalanmamayı ifade eder. Bu büyük sorumluluğun her an farkında olması gereken insan, zayıf yönlerini güçlendirmeli ve terbiye etmelidir. Zira yük arttıkça tahammül etmek zorlaşır. İyilik yapmaya alışmamış bir insana zor günlerde iyilik yaptırmak da zorlaşır. Zorluklarla mücadele etmemiş, zorla baş etmeyi öğrenmemiş bir insanın dara düştüğünde de sabretmesi zorlaşır.

Şunu da ifade etmek gerekir ki insan bir yönüyle eşref-i mahlukat;⁴ diğer yönüyle de cahil, nankör, aceleci ve zorluklara dayanamayan bir varlıktır.⁵ Buna rağmen insan ağır bir sorumluluk yüklenmiştir. Göklerin, yerin ve dağların kabul etmeye

2 Buhârî, İmân, 29.

3 Bakara, 2/185.

4 İsrâ, 17/70.

5 Ahzâb, 33/72; Meâric, 70/20; Nisâ, 4/28; Âdiyât, 100/6.

yanaşmadığı emaneti o üstlenmiştir.⁶ Bir başka yönüyle de insanın hayatı her zaman güllük gülistanlık değildir. İnsan için her şeyin yolunda gittiği huzurlu bir hayat yaşamak da vardır, ani bir deprem ve sel felaketi gibi tabii afetlere maruz kalıp imtihan edilmek de vardır. İnsanın sağlıklı olduğu günleri gibi hastalıklı günleri de olur, tokluk içinde yaşadığı günler gibi aç kaldığı günler de olur. İnsan için barış olduğu gibi savaş da vardır, başarı olduğu gibi başarısızlık da vardır. Zenginken fakir düşmek, güçlüyken zayıf düşmek de vardır. Mutluyken hüznü olmak, genişken dar da kalmak da vardır.⁷ Yine insan, alışkanlıklarına sıkı sıkıya bağlı bir varlıktır. O kadar ki zamanla insanı alışkanlıkları yönetmeye başlar. Zor şartlarda ve felaket günlerinde de insanın alışkanlıkları devreye girerek onu yönetmeye başlar. Yani, insanın gerçek karakteri böyle günlerde ortaya çıkar. Öyleyse, insanın güzel alışkanlıklar kazanması, bir başka ifadeyle iyiliklerle bezenmesi ve zor şartlara her an hazırlıklı olması kaçınılmazdır. İşte Ramazan-ı şerif ayı, hayatın akışı içerisinde başımıza gelebilecek bela, musibet ve felaketler karşısında bizi bütün bu zor şartlara hazırlayan ve iyiliklere alıştıran bir eğitim dönemidir. Yarattığı insanı en iyi bilen Yüce Allah, şefkat ve merhametinin gereği, bizi her yıl bir ay boyunca zorunlu eğitime tabi tutmaktadır. Bize on bir ay boyunca zayıflamış, örselenmiş, hastalanmış yönlerimizi güçlendirme, düzeltme ve tedavi etme imkânını sunmaktadır. Şimdi, Ramazan'ın bizi iyiliklere nasıl alıştırdığına ve zor şartlara nasıl hazırladığına bakalım.

Oruç ve açlık

Haddizatında aç kalmak oruç tutmak değildir.⁸ Açlık, ibadet niyetiyle yapıldığında oruca dönüşür. Tek başına açlık bir eğitim

6 Ahzâb, 33/72.

7 Bakara, 2/155.

8 Buhârî, Savm, 8.

aracı olarak da kullanılamaz. Sanıldığıının aksine, açlık insanı terbiye etmez, uslandırmaz, sakinleştirmez. Hatta açlık sabırsızlık verir, öfkeyi artırır, insanın keyfini kaçırır. Günün belli bir bölümünde aç kalan insana âdeti sabırsızlık, öfke, bitkinlik ve zorlanma hissi zerk edilir. İşte tam bu noktada orucun eğitim süreci başlar. İlk bakışta görev ve sorumluluklarının büyüdüğü, yüklerinin arttığı hissiyle nefsi karşısında zayıf düşen insanın imdadına Rabbimizin lütfu, merhameti ve mağfireti yetişir. Bu zorluklara ibadet şuuru ile rıza-i Bâri için katlanır insan. Ayette de bildirildiği üzere, oruçla takvaya ulaşan insan⁹ güç de olsa, ibadet şuuruyla engelleri aşmasını, zorluklara katlanmasını öğrenir. Çünkü kul olabilmenin sırrına ancak bu zorluklarla mücadele ederek ulaşılabilir. İbadet şuuruyla verilen bu eğitim insanda karaktere dönüşür, sadece bir ayla sınırlı kalmaz, bütün ömrünü kuşatır.

Şöyle ki oruç, evvela açlığı ibadete dönüştürür ve zehre karşı panzehir gibi olur. Sonra öfkeye, sabırsızlığa, takatsizliğe ve huzursuzluğa karşı bir tahammül eğitimi verir. Oruç tutan kimse, sair zamanlarda kolay kolay engel olamadığı öfkesine, hırslarına orucun verdiği dayanma gücüyle kolaylıkla hâkim olur. İnsan, oruç sayesinde bu başarıyı bir ay boyunca tekrar eder. Böylece tahammülsüzlüğün yerini sabır, öfkenin yerini tebessüm, düşmanlığın yerini kardeşlik, kalp kırmanın yerini gönül alma alır. Böyle bir eğitim sürecine dâhil olanla olmayanın bir olmayacağı açıktır. Hiç arzulamasak da depremler, savaşlar ve kıtlık gibi sebeplerle toplumlar büyük bir imtihanla karşı karşıya kalabilir. En zor şartlarda bile iyi kalabilme eğitimi ancak oruç ibadetiyle alabiliriz. Kur'an'ın ismini bizzat zikrederek şereflendirdiği mübarek Ramazan-ı şerif ayında¹⁰ oruca niyetlenen kişi iyiliğe ve iyi kalmaya niyet etmiş olur. Çevresindeki her türlü çirkinlik ve olumsuzluklara rağmen, diken tarlasında yetişen gül gibi, iyi

9 Bakara, 2/183.

10 Bakara, 2/185.

kalabilmeye azmetmiş olur. Resulullah Efendimizin, evlenmeye gücü yetmeyene oruç tavsiye etmesi,¹¹ Ramazan ayından sonra da bazı günlerde oruç tutulmasını tavsiye etmesi¹² orucun insana kazandırdığı dayanma gücüne ve eğitici rolüne işaret etmektedir. Bununla birlikte oruçluyken de öfkesine, arzu ve isteklerine hâkim olamayıp sonrasında yüzünün kızaracağı fiiller işleyen kişi, aslında açlığı oruca dönüştürememiş kimsedir.

Oruç ve zaman

Modern dünyanın en büyük problemlerinden biri zaman israfıdır. Zaman darlığından şikâyet etmeyelimiz yoktur. Ziyaretlemeye, kitap okumaya, bir kardeşimizin derdini dinlemeye çoğu kere zaman bulamayız. Oruç ibadeti bize zamanımızın ne kadar da bol olduğunu gösterir. Açlıkla birlikte âna odaklanan insan zamanı anbean yaşar; sabah ile öğle arası, öğle ile ikinci arası, ikinci ile akşam arasının aslında ne kadar da uzun olduğunu öğrenir. Kısa olduğunu sandığı bir günün aslında kısa olmadığını anlar. Böylece, zaman bilinci eğitimini de sunan oruç ibadeti, bize zamanı değerli kılmayı öğretir. Artık iyilik yapmak için vaktimizin yeterli olduğunu öğreniriz. Akrabalarımız, komşularımız, dostlarımız için ayırabilecek bol bol vaktimizin olduğunu anlarız. İmdat dileyenin imdadına koşmaya, bir yetimin başını okşamaya, başkalarının derdiyle hemhâl olmaya ayırarak zamanımızın olduğunu anlarız. Nice insan boş vaktini heba eder, değerli vaktini değersizleştirir. Nice insan da Ramazan-ı şerif sayesinde zamana anlam katar, anını bir ömre dönüştürür. Zaman, onun için iyi kalabilmenin ve iyilik yapmanın adı olur. Böylece zaman, zevk ü sefadan arındırılmış, iyilik cihetine çevrilmiş olur.

11 Buhârî, Nikâh, 3.

12 Buhârî, Savm, 60.

Ramazan-ı şerif ayında zamanın bizatihi içine dâhil olan oruç, müminin tüm hayatını kuşatır ve onu her daim zinde tutar. Mümin bu hâliyle, hangi durumda olursa olsun şükreder, yeis ve korkuya kapılmaz, zamanın getirdiği acılara ve sıkıntılara sabreder, isyan ve inkâra sürüklenmez.

İbadetler ve oruç

Ramazan ayında dinî mükellefiyetlerin arttığı bir gerçektir. Sair zamanlara göre daha fazla oruç tutmak, daha fazla namaz kılmak, daha fazla infak etmek ve daha fazla Kur'an okumak bu ayın en önemli özelliklerinden biridir. Ramazan ayında ibadetlerin fazlaştırılmasının sebebi Ramazan sonrası için enerji depolamaktır. Mümin nefesine zor da gelse kulluk şuuruyla bu ibadetleri yerine getirerek ibadet alışkanlığı kazanır. Böylece depolamış olduğu enerjiyle bir sonraki Ramazan'a kadar kulluğa devam eder.

Bu mübarek ayda başta oruç ibadeti olmak üzere beş vakit namaz, mukabeleler, nafileler, teravihler, fitre, zekât, hayır ve hasenat gibi ibadetlerimiz bizi âdeta kuşatır ve oruçla birlikte tatlı bir heyecana, neşeli bir koşuşturmaya, doyumsuz bir lezzete dönüşür. Bu da bizi iyi olmaya, iyilik yapmaya ve iyi kalmaya alıştıtır ve artık Ramazan'la sınırlı kalmaz. Bir ay teravih namazı kılan kimseye, Ramazan'dan sonra beş vakit namaz kılmak kolay gelir. Bol bol Kur'an-ı Kerim okuyan kimse kendini okumaya alıştırmış olur. Zekât, fitre, sadaka ve fidye gibi ibadetler bizi vermeye ve iyiliğe alıştıtır, cimrilikten kurtarır. Cimrilikten kurtulmak bizi sadece cömert kılmakla kalmaz, aynı zamanda başımıza bir felaket gelip bütün malımızı kaybettiğimizde bunu metanetle karşılamayı öğretir; kendisine uzanan eli boş çevirmeyi öğretir; fakirleri, yetimleri, kimsesizleri doyurmayı öğretir. Allah'ın kendisine bahşettiği rızıktan Allah yolunda harcamaya alışmayan insan servetini kaybettiğinde, darda kaldığında, kıtlık ve yokluk anında tutunacak bir dal bulamaz.

Oruç ve dayanışma

Ramazan ayı, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın en yoğun yaşandığı aydır. Toplumun bütün fertleri, kadın erkek, genç yaşlı herkes iftarda, teravihte ve beş vakit namazda kardeşleriyle bir araya gelerek birlik ve beraberliğin zirvesine ulaşır. Ramazan ayı; buluşmanın, kaynaşmanın, tanışmanın, bir araya gelmenin diğer adıdır. İnsan, Ramazan ayında yalnız olmadığını anlar; çevresinde dostluk kuracak, dayanışma içinde olacak kimselerin de var olduğunu fark eder; kimsesizlerin, hastaların, muhtaçların varlığından haberdar olur.

Yüce dinimiz İslam; düşkünleri, fakirleri ve toplumun zayıf kesimlerini ayakta tutabilmek için mali fedakârlığın canlı tutulmasını istemiştir. Zekât, sadaka, infak, karz-ı hasen ve keffaretlerle ilgili Kur'an ayetleri¹³ hep bu gayeye matuftur. İman etmemiz kardeş olmamızı, kardeş olmamız fedakârlıkta bulunmamızı gerektirir. Kaynaklarda “Yedi Evin Hikâyesi” olarak anlatılan şu kıssa bunun güzel bir örneğidir: Bir gün Allah Resulü'nün sahabilerinden birine bir koyun başı hediye edildi. O da, “Kardeşim, falan ve ailesi buna bizden daha fazla muhtaçtır.” dedi ve hediyeyi ona gönderdi. O da bir başkasına derken bu suretle tam yedi ev dolaştı ve nihayet yine öncekine dönüp geldi.¹⁴ Herkesin diğerini öncelediği, başkalarıyla sofrasını paylaştığı, başkasının sevinciyle mutlu olduğu bir toplum; gerçek saadeti, barışı ve huzuru yakalamış olur. Özellikle bu son yaşadığımız depremde bizim duamıza, ilgimize ve şefkatimize muhtaç nice kardeşlerimizin var olduğunu fark ederek, onlarla yuvamızı ve ekmeğimizi paylaşarak orucun bizi kardeşliğe nasıl alıştırdığını doya doya yaşamamız gerekir.

13 Tevbe, 9/60.

14 Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII, 503.

Görüldüğü gibi Ramazan ve oruç, kişiyi madden ve manen kuşatır ve kişiye iyilikleri devam ettirebilecek güç kazandırır. Zira iyilik yapmak ve güçlülere tahammül etmek belli bir zaman dilimiyle sınırlandırılmaz. Şu hadis-i şerif konumuzu özetlemektedir: “*Ramazan ayı geldiğinde cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır, şeytanlar zincire vurulur.*”¹⁵ Burada cennetin kapılarının açılması iyiliklerle bezenme, cehennemin kapılarının kapanması kötülüklerden arınma, şeytanın ayaklarının bağlanması ise zor şartlara tahammül şeklinde anlaşılabilir. İşte, bu mübarek ay bize her yıl kendimizi yenileme, iyiliklerle bezenme, kötülüklerden arınma ve zor şartlara hazırlanma fırsatını verir.

Sonuç olarak; Ramazan’ı iyi değerlendiren bir mümin, Ramazan’dan sonra karşılaşabileceği her türlü zorluğa karşı dayanma gücü kazanır. Alıştığı iyilikleri ve güzellikleri devam ettirme imkânı elde eder. Bunu her yıl tekrar eden mümin, ömrünü Ramazan’a dönüştürmüş olur. Ramazan’a dönüşen ömür ise iyiliğe adanmış bir ömür olur.

15 Buhârî, Savm, 8-9.

*Zirvesi Halil İbrahim cömertliği ile sembolize edilen infak,
Allah'a itaat etme niyetinin bir göstergesi olarak malını
harcamak; aç olanı doyurmak; yoksulu giydirmek; yuvası
olmayan yuva, hasta olan deva, derdi olana derman
bulmak; misafire ikram, dostu ve akrabaya ihisandır.*

İNFAK: YARADAN'A ŞÜKÜR, YARADILANLA DAYANIŞMA

Dr. Bilal ESEN
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

İnsanı en güzel biçimde yaratan Yüce Allah, onu hem iyiliğe hem de kötülüğe yetenekli kılıp önüne bir hayat yolu koymuştur. İnsan bunu ya şükürle katedecektir ya da nankörlükle. *”Şüphesiz biz ona yolu gösterdik; artık o isterse şükreden olur, isterse nankör.”*¹

Yolda yürümesi için insana türlü imkânlar verilmiştir. Elbette bunlar yalnızca kişisel ve keyfi tüketim için değildir. Nimeti, onu verenin razı olacağı şekilde kullanmak gerektiği, bundan da önce, verenin kim olduğunu idrak etmek gerektiği bildirilmiştir. *“Ey insanlar! Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Allah’tan başka size gökten ve yerden rızık veren bir yaratıcı mı var?”*² uyarısı yapılmıştır. Böylece yolu şükürle katedebilmenin ilk şartı belli olmuştur: Nimeti verenin Allah olduğunun bilincine varmak.

*“Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O’nundur. İtaat de daima O’na olmalıdır. Öyle iken siz Allah’tan başkasından mı korkuyorsunuz? Size ulaşan her nimet Allah’tandır.”*³ ayeti gibi onlarca ilahi beyanda, nimet verenin olmasından dolayı Allah’a itaat etmek gerektiğinden, aksine davrananların nankörlüğünden söz edilir. Bütün bunlar, Allah’a şükürün O’na itaatle olacağını, şükürü

1 İnsân, 76/3.

2 Fâtur, 35/3.

3 Nahl, 16/52-53.

ifa yollarının da bizzat nimet veren tarafından belirlendiğini gösterir. Bu yolların ilk adımında, “*Elhamdülillah*” demek vardır.

Sarp yokuşu tırmanabilmek

Nimetin cinsine göre şükürü de farklıdır. Mal cinsinden olanın şükürü, dil ile yapılan zikri aşmalıdır. Zira Rezzâk olan Allah, insana zikir dışında görevler de yüklemiş, farklı alternatifler göstermiştir. İnsan ya bunları uygulayıp gittiği yolda zirveye çıkacaktır ya da derin vadelerde kaybolacaktır. Zirveye çıkmak için ise sarp yokuşu tırmanmak gerekir. Ama nasıl?

“O sarp yokuşun ne olduğunu bilir misin? Köle azat etmektir veya bir kıtlık gününde yakını olan bir yetimi yahut aç-açık bir yoksulu doyurmaktır. Sonra iman edip birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti öğütleyenlerden olmaktadır.”⁴

Sarp yokuşu tırmanabilenler, bencillik kabuğunu kırıp kendinden başkalarını da görebilen, sahip olduklarının şükürünü infak ile taçlandırabilen ve paylaşmanın hazzına varabilenlerdir. Zor zamanlarda, darda kalanın yardımına koşan, kardeşlerine sahip çıkan, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edip iyiliğe çağıranlar o sarp yokuşu aşacaklardır. Ayette, infakın yanında bir de sabır ve merhamet tavsiyesinde bulunmaktan söz edilmesi, zor zamanlardaki dayanışmanın maddi destek boyutu yanında bir de manevi rehberlik boyutu bulunduğuna işaret etmektedir. Böylece toplumda hem maddi yaralar sarılmış hem de sağlıklı düşünüp doğru karar vermeyi engelleyen psikolojik travmanın etkilerinin en aza indirilmesi yönünde çaba gösterilmiş olur. Sabır ve merhamet gibi erdemleri kuşanan toplum, tüm fertlerine yayılan bir duygu birlikteliğini gerçekleştirmiş, geleceğe güvenle bakabilmenin azim ve kararlılığına ulaşmış olacaktır. Sabır, ilk bakışta pasif bir duruş gibi gözükse de hakikatte aktif

4 Beled, 90/12-17.

bir eylemdir. Resul-i Ekrem Efendimiz, “*Sabır ışıktır.*”⁵ buyurmuştur. Sabredenin yolu aydınlıktır. Çünkü o, doğru yolda ve önünü görerek yürür. Yanlışla düşmeden, karşılaşılan felakete yeni bir felaket katmadan ilerlemektir sabır. Şöyle de diyebiliriz: Sabretme erdemini gösterebilenlerin gerçekleştirdikleri işlerin akıbeti aydınlık olur. Onlar sabrederek mahrum olmazlar, sabrın ışığıyla geleceklerini aydınlatırlar. Sabırla pişen, el ele vererek kenetlenen ve zorluklara birlikte göğüs geren bir toplum için aşılamayacak bir engel yoktur.

Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe...

Paylaşmanın bir erdem hâlini alması ve cömertlik gibi bir unvanın kazanılması, zor olanı başarmaya bağlıdır. Alelade bir yardım değil, kazandığının iyisinden ve belki de kendine lazım olandan vermekle o sarp yokuş aşılır. “*Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe asla erişemezsiniz.*”⁶ ayeti bunu hatırlatmaktadır. Hak yolunda yürüyenler, bu mesajın sırrına taliptirler; malın kötüsünü değil iyisini verirler. İnanmışlardır ki kendilerinin olan asıl mallar, dünyada tükettikleri değil, ahiret azığı olmak üzere infak ettikleridir.⁷

İlk Müslümanlar arasındaki Ensar-Muhacirin dayanışmasına dikkat çeken ayet-i kerimede zoru başarılarının vasıflarına şöyle işaret edilmektedir:

“Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar, ihtiyaç içinde

5 Müslim, Tahâre, 1.

6 Âl-i İmrân, 3/92.

7 Bakara, 2/267; Tirmizî, Kıyâme, 33.

olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarsa işte kurtuluşa erecekler onlardır.”⁸

Geçmişten bugüne yeryüzünde nice topluluklar yaşamıştır. Kur’an’ın anlattığına göre ne yazık ki çoğu insan, gereği gibi şükretmeyi başaramamış, tabiatındaki şükür duygusunu nankörlükle örtmüştür, varlıkla şımarmış ve nimetin kadrini bilmez hâle gelmiştir. Allah’ın şükreden kulları ise azdır fakat kulları içinde Hz. Nuh (as) ile İbrahim Halilullah gibi⁹ peygamberlerin yolundan giderek mülkün gerçek sahibini tanıyanlar da vardır.

“Yoksa siz, sizden öncekilerin çektikleriyle karşılaşmadan cennete girebileceğinizi mi sandınız? Onlar öylesine yoksulluk ve sıkıntı çekmişler, öyle sarsılmışlardı ki peygamber ve yanındakiler, ‘Allah’ın yardımı ne zaman gelecek?’ diye niyaz etmişlerdi. Bilesiniz ki Allah’ın yardımı yakındır. Sana ne infak edeceklerini soruyorlar. De ki ‘İnfak edeceğiniz mal, ana-baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolcular için olmalıdır. Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah onu bilir.”¹⁰

Kur’an ve sünnette, infakın çeşitli türleri örneklerle gösterilmiştir. Sadaka kapsamındaki zekât ve fitreler, hem zorunlu ve asgari hem de bazı biçimsel şartları olup sadece muhtaçlara yönelikken; infak kavramı daha genel bağışları anlatmaktadır. Zirvesi Halil İbrahim cömertliği ile sembolize edilen infak, Allah’a itaat etme niyetinin bir göstergesi olarak malını harcamak; aç olanı doyurmak; yoksulu giydirmek; yuvası olmayan yuva, hasta olan deva, derdi olana derman bulmak; misafire ikram, dosta ve akrabaya ihsandır. Hayrın önünü açmak için, topluma faydalı müesseseler inşa etmek için ve ilâ-yi kelimetullah için teberrudur infak. Bir de muhtaç olana Allah rızasından başka bir

8 Haşr, 59/9.

9 Arâf, 7/17; Sebe’, 34/13; Mü’min, 40/61; İsrâ, 17/3; Nahl, 16/120-121.

10 Bakara, 2/214-215.

menfaat beklemeden borç vermek anlamına gelen karz-ı hasen vardır ki o da, Kur'an'da yardımseverliğin bir türü sayılmış ve böyle bir davranışın kat kat mükâfata nail olacağı müjdelenmiştir.¹¹

Hangisi olursa olsun infak türlerinin hepsinde şart, rıza-yı ilahi dışında bir karşılık beklememektir. Rableri için harcayabilenler, O'nun sevgisi uğruna dünyada feda edilemeyecek ve bırakılmayacak hiçbir maddiyatın bulunmadığının şuuruna varmış olanlardır. Şair bunu şöyle ilan etmektedir:

*“Dünyada her nimeti bıraksam ne çıkar ki?
Orda O varken, burda bırakılmaz ne var ki?”¹²*

Darda kalana el uzatan, kendi yarınına el uzatmış olur

Allah'ın kitabını okuyan müminler, O'na ibadet ederler, namazlarını kılarlar ve aynı zamanda mallarıyla gizli-açık bağışta bulunurlar. Onlar, şükredince bir nimetin bin olacağını bilirler. Mallarını Allah için harcayan ve sonra da başa kakma ya da gönül incitme gibi hatalara düşmeyenler için ahirette ne korku vardır ne de hüznün. Verdiklerinin mükâfatını Gafûr ve Şekûr olan Rablerinden mutlaka alacaklardır. Allah, onların ecrini asla zayi etmez.¹³ Onlar Hâlik'in merhametine kavuşmanın, mahluka şefkatten geçtiğini bilirler. Bilirler ki muhtacın dünyasını aydınlatan aslında kendi ahiretini aydınlatır. *“Felaket bir gün geçer elbet... Bitmeyecek olan; dünyanın son gününe değin yaşayacak olan iyi bir hatıradır. Dahası o hatıra ile insanın öbür dünyası*

11 Bakara 2/245.

12 N. Fazıl Kısakürek, *Çile*, 239.

13 Fâtır, 35/29-30; Bakara, 2/262; Âl-i İmrân, 3/169-171.

da aydınlanır. Kim ki dar zamanda el uzatır muhtaç olanlara, el uzatmış demek olur kendi yarınına."¹⁴

Müminler, ahirette biçmek için dünya tarlasına tohum ekenlerdir. Onların toprakları verimlidir, kat kat ürün verir. İnanmayanların ve riya içinde olanların infakları ise yalçın bir kaya üzerine ekin ekmek gibidir; ufak bir yağmurla birlikte kayıp gider ve ortada çıplak kayadan başka bir şey kalmaz.¹⁵

Vermede çeşme gibi olabilmek

İnfakı anlık değil sürekli yapabilmek ne güzeldir. Cömertlik denen bu haslet, malın azlığı ya da çokluğuna değil, gönül zenginliğine dayanır. Şükür duygusuna kulak veren, aza da şükreder. Şükürden mahrum olup "*aza şükretmeyen, çoğa da şükretmez*".¹⁶ Cömertlik mertebesine ulaşmak, başkalarına yardım arzusunun, insanın nefesine yerleşen ahlaki bir vasıf hâline gelmesine bağlıdır.

İnananların, mallarını hem varlıkta hem darlıkta, hem gizli den hem açıktan, hem gece hem gündüz harcayanlar olduklarını bildiren Kur'an ayetleri,¹⁷ Allah için verme anlayışının daimiliğini ve mümin karakterinin ayrılmaz bir parçası oluşunu anlatır. Yaşayan Kur'an Hz. Muhammed (sas) de bunun en güzel örneği olmuştur. O insanların en cömertidir. Sahabiler, onun cömertliğinin, bilhassa Ramazan ayında, mukabele şeklinde Kur'an okumak için Cebrâil ile buluştuğu bu mübarek ayda, zirveye

14 N. Bekiroğlu, *Yusuf ile Züleyha*, 196.

15 Bakara, 2/264.

16 İbn Hanbel, *Müsned*, 30/390.

17 Bakara, 2/274; Âl-i İmrân, 3/134; Ra'd 13/22; İbrâhîm, 14/31; Fâtur, 35/29.

çıktığını aktarmışlar ve onu esmekte sınır tanımayan bir rüzgâra benzetmişlerdir.¹⁸

Mevlânâ, müminin yardımseverliğini ve genel ahlaki duruşunu şöyle tasvir etmektedir: “*Sabırda mermer gibi, şükürde çeşme gibi.*”¹⁹ İnançlı kişi, sabırda mermer gibi sağlamdır. Her türlü şartta sarsılmadan ve savrulmadan sabretmesini bilir. Elindeki nimetlerin şükrünü yerine getirmede ise çeşme gibi akar. Dilinden hamd zikri, elinden ihsan eksik olmaz. Mermer bir çeşmeden gürül gürül su akması ne güzel bir manzaradır!

İnfakın geçici değil daimi bir dayanışmaya dönüşmesine her zaman ihtiyaç vardır. Zira toplumda yardıma muhtaç kimse-ler; müzmin hastalar, yaşlılar, engelliler, afetzedeler, muhacirler, mülteciler gibi ihtiyaç sahipleri hep var olacaktır. İki büyük depremin ardından yakınlarını kaybeden, malını mülkünü yitiren kardeşlerimizin çoğaldığı bugün, toplumumuzun infakla güçlenen dayanışmaya her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Muhtaçların ihtiyacını karşılamak üzere tarihimizde ecdadımız vakıf gibi hayır müesseseleri kurmuş, yaptıkları sadaka-i cariye-lerle kendilerinden sonra da infaklarını devam ettirmişler, dualar almışlar ve hayırla yâd edilmişlerdir. Onlardan devraldığımız mirası geliştirerek infak ruhunu canlı tutmak da bizim en büyük sorumluluğumuzdur.

Allah için harcamada bulunabilenler, “*İnfak ediniz, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız.*”²⁰ buyruğuna uyarak yaptıkları hayırlarla hem dünyevi hem uhrevi tehlikelerden uzaklaşıp korunmuş olurlar.

18 Buhârî, Bed’ü'l-vahy, 1, 5.

19 S. Karakoç, *Günlük Yazılar II: Sütun*, s. 606.

20 Bakara, 2/195.

İnfak öyle bir sır taşır ki kişiyi düşmanına bile sevdirebilir; cimrilik ve eli sıkılık ise evladını bile kişiye küstürür. Cömertlik, kişinin dünyevi ve uhrevi ayıplarının örtülmesine vesile olurken cimrilik ayıpların ortaya çıkmasına, kişinin insanlar tarafından çekştirilmesine, haset ve kine yol açar.²¹

Hülasa, nefsinin nankörlüğünden kurtulup sarp yokuşu tırmanabilenler, nimeti verene şükürlerini ödemiş ve kendi yarınlarını aydınlatmış olacaklardır. Şairin duasıyla bitirelim:

“Hem Kerîmsin hem Rahîmsin hem Gafûr

Şûkr içinde tut bizi sen ya Şekûr!”²²

21 Mâverdi, *Edebü'd-dünya ve'd-din*, 184.

22 Âşık Paşa, *Garibnâme*, İstanbul, 2000, s. 287.

Müslüman kimsesiz olmaz. Allah Teâlâ bizi kardeş ilan etmişken ve Resulullah (sas) bizi her hücresi birbiriyte bütünleşmiş bir bedene benzetmişken gerçek anlamda kimsesizlikten nasıl söz edilebilir?

ZEMİNİMİZ SARSILDI, KARDEŞLİĞİMİZ SARSILMASINI*

Dr. Salih ŞENGEZER
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

“İnsanlar, ‘İnandık.’ demekle imtihan edilmeden bırakılacaklarını mı zannederler?”¹

Şüphesiz Allah Teâlâ, insanları sınar. Sınar ki Allah’ın verdikleriyle şırmamasınlar, kaybettiklerine üzülsünler.² Kimini malıyla, kimini canıyla, kimini de candan yakınıyla sınar; bazen korkuyla, bazen açlıkla, bazen yoklukla bazen de yoksullukla sınar... Sonra da *“Doğrusu biz Allah’a aitiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz.”*³ diyerek sabredenleri, sabrın yanında namazla yardım dileyenleri müjdeler, mükâfatların en güzeliyle...

Mükâfatı büyük olan hangi sınav kolay olmuş ki dünya imtihanı kolay olsun? Kolay değil elbet. Çünkü her ferдин sınavı farklı. Ancak Kitab’a bakmanın şart olduğu bu sınavda, kurtuluş yolu da orada gösterilmiş... Canıyla, cananıyla imtihan olanlar sabrederlerse; yoklukla, yoksullukla imtihan olanlar iffetle

* Bu yazı Diyanet Aylık Dergi’nin Temmuz 2014 (283.) sayısında yayımlanmış olan “Her Kimseye Bir Kimse(siz)!” başlıklı metinden derlenmiştir.

1 Ankebüt, 29/2.

2 Hadid, 57/22-23.

3 Bakara, 2/153-156.

hareket ederlerse; varlıkla, bollukla sınava tabi olanlar da infak ederlerse⁴ sonunda hep birlikte cennete girerler...

Yer dehşetli bir sarsıntıyla sallandığında da ayrı bir imtihan başladı; yine canlar, mallar, varlıklar, yokluklar ile sınava çekildi insanlık. Bu, sınavı kazanmanın yolu ise; malını yitirenle, tek yürek olup ekmeğini paylaşmak; evini yitirenle, evim yuvan olsun deyip haneni paylaşmak; yakınıni yitirenle, din kardeşiyiz deyip özünü paylaşmaktır...

Mallarından, varlıklarından verenlerden ziyade, cana can katanlar, yakınlarını kaybedenlere yakın olanlar, kimsesiz kalanların kimsesi olanlar daha kazançlı çıkacak bu imtihandan. Aslında kimsesizliği anlamak için, önce insanı tanımak gerekir. Zira *“Ona ‘insan’ denilmesinin nedeni, birbiriyle ünsiyet kurmaksızın varlığını sürdüremeyecek bir tabiatta yaratılmış olmasındandır. Çünkü varlığını sürdürmede, biri diğerine muhtaçtır.”*⁵ İşte kimsesizliğin ardındaki temel ihtiyaç da, kaybedilenin yerini doldurmaya çalışacak bir kimsedir. Bu “kimse” ise bir ihtiyara göre çocuktur, torundur; bir orta yaşlıya göre ailedir, dostlardır; bir gence göre eştir, arkadaştır; bir çocuğa göre annedir, babadır...

Yer sarsılınca dağlar sallandı. Gökyüzünü ayakta tutan dağlar gibidir belı bükülmüş ihtiyarlar; onlar sayesinde azap yerine rahmet iner semadan.⁶ Resulullah Efendimizin (sas) ifadesiyle, *“etrafindaki doksan dokuz türlü pusudan sağ çıkıp da ihtiyarlığın avucuna düşmüş âdemoğlunun”*⁷ bir başına kalması yürekleri dağlar. Çünkü katre katre büyüttükleri güzellikleri kaybetmenin hüznü, o dağ gibi heybetli insanların belini biraz daha fazla bükümüştür.

4 Bk. Bakara, 2/271, 273.

5 İsfehânî, *el-Müfredât*, ‘ins’ mad.

6 Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, 22/309, hadis no:19305.

7 Tirmizî, Kader, 14.

Şimdi, canından kıymetlileri kaybetmenin yüküyle beli bükülmüş, simalarına matemin çilesi sinmiş, elinde tespihiyle anılarını zikreden, nur yüzlü ihtiyarlar bir “kimse” bekler; ihtiyaçlarını görecektir, dizlerine oturup hatıralarını dinleyecek, yüzüne bakıp tebessüm edecek, hâlini hatırını soracak ya da fikrini alacak, ferasetini öğrenecek, tecrübelerinden faydalanacak bir kimse...

Yer sarsılınca yollar da yarıldı, ayrıldı bir yakası diğerinden... Bazı insanlar da mutlu bir yuvaya adım atmak için çıktıkları yolda kimsesiz kaldı. Takdir-i ilahi yollarını ayırdı ve artık onlardan her biri, seferinde tek başına kaldı. Hâlbuki kadınlar ve erkekler bir bütünü iki yarıdır.⁸ Diğer yarı olmadan hayatta, hep bir şeyler eksiktir. Hele bir de öksüzler, yetimler varsa işte o zaman tek başına yol almak çok daha meşakkatli olur. Bazen yollar kesişir de insan yeni yoldaşlar edinir, ama çoğu zaman kalan mesafeyi yalnız katetmek zorundadır ve artık her adımında bir desteğe ihtiyacı vardır. İşte bunun bilincinde olan Nebi (sas), kimsesiz dulların ihtiyaçlarını karşılamayı teşvik etmiş, kendisi de onlara destek vermekten hiçbir zaman geri durmamıştır.⁹

Kimsesiz yollarda yalnız yürüyen, daha önceden başkasıyla paylaştığı hayat yükünü tek başına omuzlamak zorunda kalanlar bir “kimse” bekler şimdi; bu zorlu seferde yanlarında yürüyecek, ihtiyaçlarını karşılamak için koşuşturacak, yetimlerine, öksüzlerine kucak açacak, yükünün bir ucundan tutup kaldıracak bir kimse...

Yer sarsılınca değişti sokaklar; aydınlık sokaklar karanlık oldu, meydana açılanlar çıkmaz sokak oldu... Ömrünün baharında olan gençler de sarsıldı elbet. Gençliğinde kimsesizliği tadanlar, ıssız sokaklar gibi güneşin doğmasını ister. Belki doğan

8 Ebû Dâvûd, Tahâret, 94.

9 Buhârî, Nafakât, 1; Dârimî, Mukaddime, 13.

güneş sokakları şenlendirdiği gibi, onların da yalnızlığını dağıtır ve yeni dostluklar getirir.

Şimdi çıkmaz sokaklar gibi hüsrana içinde kalmış, ışıksız caddeler gibi yalnızlığa bürünmüş gençler bir “kimse” bekler; tasaların kapısını aralayacak, etrafındaki karanlıkları aydınlatacak, onları çıkmazlardan alıp ferah meydanlara götürecek bir kimse...

Yer sarsılınca evler sarsıldı. Çocuklar da evler gibidir, üzerine nice güzel hayaller kurulur. Bütün ev hayallerinin de baş aktörü çocuklar olur. Onlar gülüştüğçe evlere sükûnet dolar, onlar koştuğça evler dinlenir, onlar gürültü yaptıkça evler durur. Kısaca çocuk cıvıltıları varsa evler birer rahmet yuvası olur. Çocuk seslerinden mahrum olan evler yetimdir, öksüzdür; tıpkı anne-baba şefkatinden yoksun kalan yavrular gibi. Annesini, babasını yitirmiş yavrular ise haraptır, virandır; tıpkı kimsesiz evler gibi...

Allah Resulü (sas), kişinin bahtiyarlığını evinin güzelliğine,¹⁰ evin hayrını da içinde gözetilen yetimlerin olmasına bağlamıştır. Şöyle der: “Müslüman evlerinin en hayırlıları, içinde kendisine iyi bakılan bir yetimin bulunduğu evdir. En kötülere ise kendisine iyi davranılmayan bir yetimin bulunduğu evdir.”¹¹ Cenab-ı Hak ise şöyle buyurur: “Sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onların durumlarını iyileştirmek hayırlı bir iştir. Onlarla içli dışlı olursanız zaten onlar sizin kardeşlerinizdir.”¹²

Şimdi harap olmuş ıssız evler misali mahzun bakışlı yetimler, kapısına kilit vurulmuş konaklar misali utangaç duruşlu öksüzler bir “kimse” bekler; bir baba edasıyla başını okşayacak, bir anne

10 İbn Hanbel, I/169.

11 İbn Mâce, Edeb, 6.

12 Bakara, 2/220.

sıcaklığıyla kendisini kucaklayacak, onu sofrasına alıp ekmeğini bölüşecek, yumuşak bir yatak verip üzerini örtecek bir kimse...

Haydi! Oruç bizi tutarken, biz de bir kimsesiz eli tutalım! Bu Ramazan farklı bir birlik, yeni bir dirlik olsun masamızda. Yüzünde güller açan bir yetim, bir öksüz bereketlendirsün soframızı. Çünkü yeryüzünde “*Bir yetimin oturduğu sofradan daha bereketli bir sofraya yoktur.*”¹³ Çünkü “*Yetimi gözetip kollayan cennette Hz. Peygamber’e (sas), yan yana olan iki parmağın birbirine olan mesafesi kadar yakın olacaktır.*”¹⁴ Bu sefer, evimize aldığımız Ramazan paketlerinden birini de o sarsıntıyı en derinden hissetmiş bir ailenin sofrasına bırakalım. Çünkü “*Dul kadınların ve hiç malı olmayan fakirlerin ihtiyaçlarını karşılamaya koşan kimse, Allah (cc) yolunda savaşan, ara vermeden gece namazı kılan ve iftar etmeden oruç tutan kimse gibidir.*”¹⁵ Orucumuzu kimsesiz bir ihtiyarla beraber açalım. Eski Ramazanları, eski zamanları dinleyelim yeniden. Saygıyla elini öpüp, muhabbetle duasını alalım. Çünkü “*Kim ihtiyar bir kimseye yaşından dolayı tazim ederse Allah da, o yaşlandığında kendisine hürmet edecek birisini gönderir.*”¹⁶

Aslında, Müslüman kimsesiz olmaz. Allah Teâlâ bizi kardeş ilan etmişken¹⁷ ve Resulullah (sas) bizi her hücreyi birbiriyle bütünleşmiş bir bedene benzetmişken¹⁸ gerçek anlamda kimsesizlikten nasıl söz edilebilir? O hâlde gereken, sadece, yanı başımızdaki ağır imtihanla boğuşan kardeşlerimize elimizi uzatmaktır. Böylece biz onlara, onlar da bize “kimse” olur ve umulur ki insanlığımız kimsesizlikten kurtulur.

13 Deylemî, *el-Firdevs*, 4/46.

14 Buhârî, *Talâk*, 25.

15 Buhârî, *Edeb*, 25, 26.

16 Tirmizî, *Birr*, 75.

17 Hucurât, 49/10.

18 Buhârî, *Edeb*, 27.

*Gün, yeni bir muâhât günüdür. Gün, bir depremzede
kardëşimize yardımcı olma, onu kendimize tercihi, bir isâr
günüdür. Gün, bir aileyi kardëş aile kılma, acısına ortak,
yarasına merhem olma günüdür. Gün, canlara can olma,
dayanışma ve yardımlaşma günüdür.*

DEPREMZEDE MUHACİRE ENSAR OLMAK

Dr. İsmail ÇİÇEK
Ordu İl Müftüsü

Yurdumuz zor zamanlardan, milletimiz ağır sınavlardan geçiyor. Sarsınca toprak yüreklerimiz titredi, dudaklarda hep aynı dua yankılandı: “*Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır...*”¹ Bize direnç ver, hıfz u emanınla bizleri muhafaza eyle. Ve farkına vardık ki ülkemiz tek yürek olmuş, kalplerimiz aslında hep aynı atıyor-muş. Deprem, yalnız binaları ayırabilirmiş, kardeşliğimizi değil. Yolları parçalamış, birliğimizi değil. Acılar ancak kardeşliğimizi pişirmiş ve Çanakkale ruhu ebeden ölmezmiş. Değil on ilimiz, doğusuyla batısıyla, kuzeyiyle güneyiyle bütün vatanımız, İslam coğrafyamız, gönül taşıyan her bir can sarsılmış; fakat bir kez daha anladık ki Türkiye’imiz Türkiye’den çok büyükmüş.

Deprem, rolleri de yeniden harman etti; kimini muhacir etti, kimini ensar. Kimine başka bir diyara hicretin ağırlığı düştü, kimine tanımadığı kardeşinin yükünü yüklenmenin sorumluluğu.

İslam tarihine göz gezdirdiğimizde, yurdunda bannamayan Mekkeli Müslümanların Medine’deki kardeşlerini bir sığınak gördükleri için oraya hicret ettiklerine şahitlik ederiz. Allah Resulü hicretin akabinde öncelikle şehrin iç dinamiklerini harekete geçirmiş, şehre yeni taşınanlarla şehrin kadimlerini kardeş kılmıştır. Medineliler de gelenleri bağrılarına basmış, “*kendi ihtiyaçları olsa*

1 Bakara, 2/250.

*dahi kardeşlerini kendilerine tercih etmiş*², îsârın güzel örneklerini vermişlerdir. Kardeşlik, muhacirlerin topluma entegrasyonunu sağlamış, iman bağının nesep bağından öte olduğunu hissettirmiş, uhuvvetin, aidiyetin özünü teşkil ettiğini ortaya koymuştur. Bu vizyon, sosyal barış için kolektif bir eylem şeklinde kabul görünce yardımcı kuvvet olan ensarlık artık Yesrib'le sınırlı kalmamış, zamanın ve mekânın perdesini yırtıp günümüzze kadar taşınmıştır.

Bugün de şehirlerinde kalamayan kardeşlerimiz şehirlerimizde hicret etmişler, muhacirlik onlara ensarlık bize düşmüştür. O hâlde gün, yeni bir muâhât günüdür. Gün, bir depremzede kardeşimize yardımcı olma, onu kendimize tercih, bir îsâr günüdür. Gün, bir aileyi kardeş aile kılma, acısına ortak, yarasına merhem olma günüdür. Gün, canlara can olma, dayanışma ve yardımlaşma günüdür.

Allah Resulü'nün ortaya koyduğu, ana omurgasını kardeşliğin oluşturduğu bu yapı, ekonomik, sosyal ve etnik temelli problemlerin çözümü için sunulan benzersiz bir yöntemdir. Kaynak ve imkânların paylaşılması, deneyimlerden karşılıklı istifade, yeni şartlara adapte olma konusunda zorda kalan her insana sınırsız destek sağlar. Bu nedenle ümmetin ortak aklı, ceddinden aldığı merhamet seferberliğini depremle yeniden başlatmıştır. Bugün bir sünnetin ihyası, hayatla buluşması, onun güne taşınması bir kez daha gerçekleşmektedir. Bir avuç eşyasını getiren, cebindeki parasını veren, televizyon ekranlarından yardım toplayan, uçarcasına yük taşıyan, dert dinleyen sağaltıcılar, göçük altında can arayan, cana canından can katmaya çalışanlar hep bu gayeyi güdüyor değil midir? Bir canı kurtarmak için kendini tehlikeye atan hızır yürekli bugünün ensarları değilse kimlerdir?

2 Haşr, 59/9.

Deprem her birimizin içinde saklı olan hızır olma potansiyelini ortaya çıkarmıştır. Aktif iyimserlik yanımız, sorumluluk üstlenen, inisiyatif alan tarafımız, yara almış insanımızın derdini yükleniyor. Her birimiz eyleme geçiyor; tıpkı ellerimiz ve ayaklarımızın birbirine yardım ettiği gibi, tıpkı bir tarağın dişlerinin diğerinden destek aldığı gibi birbirimize destek oluyoruz. Bu da bize bir nebze iyi geliyor. Çünkü inanıyoruz, biz birbirimize yardım etmek için doğmuşuz.

Deprem dünyanın yalan olduğunu, maddenin ötesi bulunduğunu fark ettirdi her birimize. Kazancın beton yığınlarına yatırımda değil kardeşlikte bulunduğunu hissettirdi. Hz. Peygamber Efendimiz de bir bütün olabilme şuurunu madde üzerinden okumamış, Müslümanların ilişkileri üzerinden anlatmış, kardeşinin başına gelen musibetin milletçe paylaşılması gerektiğini şu sözleriyle vurgulamıştır: *“Müminler birbirlerini sevmekte, merhamet göstermekte, korumakta tek vücut gibidirler. Bir uzvu rahatsızlandığında, diğer azalan uykusuz kalır ve hastalanır.”*³ Bu esnada zaafa düşülmemesi için aynı hassasiyetten kaynaklı, *“Kul, kardeşine yardım ettiği sürece Allah da onun yardımında olacaktır.”*⁴ müjdesini vermiştir.

Bugün Hz. Peygamber’in *“Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların emin olduğu kişidir. Muhacir de Allah’ın yasakladıklarını terk edendir.”*⁵ hadisini derinden idrak günüdür. Dilimizle depremzede kardeşimizi kırmamalı; elimizle, tüm imkânlarımızla ona yardım etmeliyiz. Bir bizim bir de Rabbimizin bildiği, kalbimizden geçebilecek, yanlış anlaşılabilir tüm düşüncelerden uzaklaşma günüdür.

3 Müslim, Birr, 66.

4 Müslim, Zikir, 38.

5 Buhârî, İmân, 4; Müslim, İmân, 64.

Her imkânın imtihan kalemine dâhil, inandık iddiasının li-vechillah harcamayla ispat edildiği şu sınav alanında, infak nifakı temizleyen en büyük erdemdir. Başkasına destek olmak, malın gerçek sahibinin Yaratıcı, elinde bulunduranın emanetçi olduğu bilincinin zirve hâlidir. Bu nedenle kula yardımı, Yüce Yaratıcı, kendisine borç vermek olarak nitelemiş; bereket elinde olan, ikram edene cömertçe ikram edeceğini vadetmiştir.⁶

İslam dini ulvi bir ruh taşır. Dinimize göre yardım etmek, sevdiğinden vermektir.⁷ Hakk'a muhabbetle dolu bir mümin yürek için yardımlaşmak bir kulluk sorumluluğudur. Kardeşine ikram etmek, vermek değil aslında almaktır, kazançlı çıkmaktır, ödülü bire yedi yüz olan,⁸ sınırsız artışı bulunan, en kârlı ibadettir. Zayıfları kollamak, güçsüze dayanak olmak, afete maruz kalmış kimseyi himaye etmek ahirette de sonsuz huzur getirecektir.

Yardımlaşma hususunda zihinlerimizde bilinç, farkındalık ve en güzel örneklik oluşturan Hz. Peygamber (sas), bizlere başkalarının sıkıntılarını paylaşarak huzur bulacağımız evrensel ilkeler ve eşsiz reçetelerden oluşan bir yardımlaşma ahlakı bırakmıştır.

İslam medeniyeti bir infak medeniyetidir. Yardımlaşmanın hazzına ulaşmış insan topluluklarının var ettiği, kesintisiz iyiliğin egemen olduğu değerler bütünüdür. Bu yapıda mal ve mülk ancak iyiliğe birer araçtır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in (sas), "*Âdemoğlu, 'Malım, malım.' der. Ey âdemoğlu, senin yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin ve sadaka verip önceden ahirete gönderdiğin dışında malın mı var?*"⁹ uyarısı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

6 Bakara, 2/245.

7 Âl-i İmran, 3/92.

8 Bakara, 2/261.

9 Müslim, Zühd, 3.

Allah Resulü'nün sözlerinde, medeniyetimizin dayanışma ve yardımlaşma üzerine kurulduğu, fedakârlığın gücünü sevgiden aldığı görülmektedir. Sevdiği için verene sevgisini göstermek ancak sevdiklerinden vermekle mümkündür.

Resulullah, bir kutsi hadislerinde Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğundan bahseder: *“Ey âdemoğlu! İnfak et ki ben de sana infak edeyim.”*¹⁰ Yine yardımlaşmanın karşılıksız kalmayacağını ifade sadedinde, *“Kuşkusuz sadaka, Rabbin gazabını söndürür.”*¹¹ buyurmuştur. Ayrıca *“iyi bir yaşantı sonrası ölenin dahi iyiliğini artırmadığı için pişman olacağını”*¹² belirterek elden geldiğince iyiliği artırmak gerektiğini ifade etmişlerdir.

Hz. Peygamber, kendisine gelen istekleri geri çevirmeme-ye çalışırdı. Bir keresinde Medineli Müslümanlardan bir kısmı Resulullah'tan (sas) ihtiyaç duydukları şeyleri istediler. Hz. Peygamber onların ihtiyaçlarını karşıladı. Sonra yine istediler. Resulullah da (sas) elindekiler tükeninceye dek kendilerine destek oldu. Verebileceği şeyler tükenince onlara şöyle seslendi:

*“Yanımda başkaca şeyler olsaydı onları da sizden esirgemezdim. Kim istemekten çekinir, iffetli davranırsa Allah onun iffetini artırır. Kim tok gözlü olmak isterse Allah onu başkalanna muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse Allah ona sabır verir. Hiçbir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lütufta bulunulmamıştır.”*¹³ Buna göre veren için sınırsız ikram, alan için ihtiyaç mukabili kaydı bulunmaktadır.

Başkasına yalnızca ikram etmek yetmez. En özel için ikram eden, ihsan ile en güzel biçimde sunmalıdır. Yardımın altında

10 Müslim, Zekât, 36.

11 Tirmizî, Zekât, 28.

12 Tirmizî, Zühd, 58.

13 Buhârî, Zekât 50; Müslim, Zekât 124.

kişinin kardeşini mutlu etmek arzusu varken derinlerde kendisini Yaratanı'na beğendirme çabası da yatar. Böyle olunca gönül kırmak için değil de almak için çabalar. Başa kakmaz, incitmez, eylemin niceliğinden öte inceliğine özenir. Haramdan hayır olmayacağını bilir. Mümin kendisine yapılmasını istemediğini başkasına yapmaz, kendisine davranılmasını istemediği gibi başkasına davranmaz. Yoksulun onurunu koruyarak ona yardım edenin onurunu Allah'ın koruyacağını bilir. Çünkü hiçbir maddi yardım, ezilen kişiliği, zedelenen şahsiyeti, yaralanan onuru tamir edemez.

İyilik yapmak iyi niyettir, kalbin eylemidir. Bu nedenle gizlilik esas, açıklık caizdir. Hz. Peygamber, “*sağ elin verdiği sol el bilmeyecek derecede gizli sadaka vermeyi*”¹⁴ daha kıymetli saymıştır. Yine en faziletli yardımın “*sağlıklı iken, fakirlik endişesi ve zenginlik hırsı taşırken*” yapılabileceğini belirterek “*can boğaza gelinceye kadar ertelemenin doğru olmadığını*”¹⁵ bildirmiştir. Ona göre yardımın azı çoğu olmaz. Bu nedenle “*Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun. Bunu da bulamazsanız güzel söz söyleyin.*”¹⁶ buyurmuştur.

Bu nedenle Müslümanlar dayanışmayı hayatın merkezine yerleştirmişlerdir. Çünkü Sevgili Peygamberimiz, bu ümmete bir binanın tuğlaları, bir beden azaları, bir tarağın dişleri gibi olmayı öğütlemiştir.¹⁷

Yardımlaşma ruhunu canlı tutmak için Hz. Peygamber (sas), “*Bir Müslüman'ın kalbinde cimrilik ve iman bir arada bulunmaz.*”¹⁸ buyurmuştur. Yine o, “*ihhtiyaç sahibinin at üzerinde gelse*

14 Buhârî, Zekât, 13.

15 Buhârî, Vesâyâ, 7.

16 Müslim, Zekât, 68.

17 Müslim, Birr, 65, 66; Kudâi, *Müsnedü's-şihâb*, 1/145.

18 Nesaî, Cihâd, 8.

*de kendisine ikram edilmesi gerektiğini*¹⁹, “*ikram eden elin hayırlı el*”²⁰ olduğunu ifade etmişlerdir. Güç yettikçe başkasından istememeyi ancak isteyene de vermeyi tavsiye eden Allah Resulü’ne göre, başkasına iyilik yapan aslında kendisine iyilik yapmıştır. Onun dilinde; “*Mal başkasına yardım etmekle eksilmez. Allah, affı sebebiyle kulun izzetini artırır. Allah için mütevazı olan bir kimseyi Allah yüceltir.*”²¹

“Gerçek dost, kara gün dostudur.” der atalarımız. İkbâl devrinde edilen iltifatların aksine idbâr devrinde yapılan ikramların önemi büyüktür. Müslüman, dar zaman dostudur ve bu bir iman alametidir. O hâlde şu dar günlerde depremzede kardeşlerimizi ihmal etmeyelim. Onlara olan desteğimizi sürdürmeye elimizden geldiğince gayret gösterelim.

Elbette birçok yardımlaşma türü bulunmaktadır. Bu çetin sınavı birlikte aşabilmemiz için malımızdan, bilgimizden, sağlığımızdan, gücümüzden, güzel sözümüzden, güler yüzümüzden, tatlı sesimizden ayrı ayrı ikram etmeye çabalayalım. “Yaptıklarımız olanı ortadan kaldıracabilecek mi?” şeklinde düşünmeden, bize düşeni yaparak sorumluluğumuzu yerine getirmeye çaba gösterelim.

Açık olan şudur ki bugünler biriktirme günleri değil, paylaşma günleridir. Biz paylaştıkça biriktiririz ve biliriz ki “*İyilik yapanlara Allah hem iyilik hem de fazlasını verecektir.*”²²

Vakit, ruhumuza iyi gelecek iyilikleri ortaya koyma vakti, evlerimizden evleri yıkılanlara iyilik taşıma vaktidir.

19 Muvatta’, Sadaka, 3.

20 Buhârî, Zekât, 18.

21 Müslim, Birr, 69.

22 Yûnus, 10/26.

Vakit, depremin evlerini yıktığı, gönüllerini kırdığı, kırıgın ve kırılgan yalnızca yoldaş, garibe arkadaş, muhtaca sığınak olma vaktidir.

Vakit, kendimize iyilik için kardeşimize iyilikle dokunma vaktidir. Vakit şimdi iyilik vaktidir.

Ey her daim yardımı istenen, ey sırlarımızı bilen Rabbimiz! Sen bizim gönlümüzü de bilirsin. Feryadımıza yetiş; bize imdat, nice güzellikler ihsan eyle. Sen ne güzel yardımcısın.

*Ekonomik ve sosyal hayatı düzenleyen müesseselere
ocaklık eden vakıf eserler, ana kucacı gibi insanları sarmış;
dertlilere çare, kimsesizlere sığınak olmuştur.*

MİLLÎ DAYANIŞMANIN BAZI TARİHİ ÖRNEKLERİ

*Prof. Dr. Mehmet ŞEKER
Dokuz Eylül Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi*

Bundan yirmi üç yıl önce, Ağustos 1999’da, Adapazarı Depremi hepimizin hatıralarında iz etmiştir. Her vesile ile bu depremi, verdiği zararları ve kayıpları anarız. Bu olay ile ilgili olarak Frankfurt Goethe Üniversitesi profesörlerinden Weber meslektaşımız, bize şu soruyu sormaktan kendini alamamıştır: “Nasıl oluyor da, deprem olur olmaz, Türkiye’nin her yerinden insanlar deprem yerine ulaşabiliyorlar? Elinde avucunda ne bulursa onu deprem bölgesine getirip depremzedelere dağıtabiliyor? Kimse bu insanları mecbur etmediği hâlde arabasına veya tırlara attığı eşyayı, ya da yiyecek malzemesini bölgeye ulaştırıyor, yetkililere teslim ediyor?”

Aradan geçen yirmi üç yılın ardından 6 Şubat 2023’te yaşanan deprem felaketinde de aynı dayanışma ve yardımlaşma manzarasını görünce zihinlere benzer soruların geldiği muhakkak.

Kuşkusuz bu sorulara hiç düşünmeden verdiğimiz cevap; “Türk milletinin sahip olduğu millî dayanışma şuurunun köklü bir geçmişi ile tarihindeki unutulmaz olayların algılanışını bilmek ve yorumlamak gerekir.” şeklinde olmuştur. Anadolu’da Türklerin bu toprakları yurt tutuşlarından yani on birinci yüzyıldan yirmi birinci yüzyıla kadar yaşadıkları toplum hayatı gözden geçirildiğinde, yerli-yabancı kim olduğuna bakılmaksızın herkese yardım eli uzatıldığı görülecektir. Hatta otellerin, motellerin veya

müstakil misafirhanelerin bulunmadığı yerlerde ve zamanlarda, bölgeye gelen misafirlerin karşılanıp ağırlandılarında yarış edildiği tarihen sabittir.

Meşhur Kuzey Afrikalı Seyyah İbn Battûta, XIV. yüzyıl Müslüman-Türk Anadolu'sunu anlattığı *Seyahatnamesi*'nde kendilerini misafir etmek için birbirleri ile yarışan ve mücadele eden ahî reislerinden söz etmektedir.¹ Hele *Seyahatnamesi*'nin muhtelif hatıralarında, Anadolu insanının sadece misafir etmekle kalmayıp ayrılırken de kendilerine uğurlama törenleri düzenlediklerini anlatmaktadır.² Bu hatıralar, toplu şuurun varlığının Anadolu'da daha Müslüman Türklerin yerleşmelerinin başlangıcından beri var olduğunu göstermektedir.

Sadece İbn Battûta'nın eserini bile bu gözle incelersek, üzüntülü günlerde insanların birbirlerinin acılarını paylaştıklarına, sevinçlerini de coşkularını da birlikte yaşadıklarına dair örnekleri görmemiz mümkün olur. Cenazesi dolayısıyla, yalnız ölenin ailesi değil, aynı zamanda konu komşu, hısım akraba ve hatta bölge insanı, günlerce başsağlığı ziyaretleri ile hazırladıkları yemeklerle cenaze sahibinin acısını hafifletmeye çalışırlar. Bu durum, bize topluluk şuurunun nasıl yerleştiğinin göstergesi olarak toplumuzdaki dayanışmanın ruhunu anlamamıza yardım etmektedir.

Gerek evlilik gerekse sünnet gibi merasimler vesilesiyle düzenlenen düğünlerde bu topluluk şuurunun, ister aileler arasında isterse konu komşu ve hısım akraba gibi yakınlar arasında olsun, bütün tanıyanları uzak yakın ilgilendirmesi yönüyle sardığını, kavradığını ortaya koyar. Zira düğünler, toplumun ortak

1 *Seyahatnâme-i İbn Batuta* (M. Şerif Tercümesi), İstanbul, 1333-1335, s. 318-319; Mehmet Şeker, *İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik*, Ankara, 1993, s. 75.

2 *Seyahatnâme-i İbn Batuta*, 326, 329, 339, 352, 354; Mehmet Şeker, age., 48, 80.

şuurunun göstergeleridir. Bu törenler dolayısıyla hısım akraba nerede olursa olsun bir araya gelir ve uzun zamandır görüşme imkânı bulamayanlar da birbirleri ile görüşmüş olurlar.

Düğün törenleri gibi dinî ve millî bayramlar da millî dayanışmanın en göze çarpan örnekleri olarak kaydedilebilir. Bayramlarımız milletimiz için hem sevincimizin hem de gururumuzun pekiştiği günlerdir. Bu günlerde milletimizin, ortak sevinci paylaşarak yine topluluk şuurunu benimsemelerine katkıda bulunulduğunu da ortaya koyar. Yine tarihî örneklerini gördüğümüz millî zaferlerimiz de milletimizin birbirleriyle kaynaşmasına ve ortak duyguları paylaşmasına vesile olmaktadır. Bu zaferler vesilesiyle, ortak değerleri benimseyen Anadolu insanının gelecek nesillere ve gençlere örnek oldukları da görülmektedir. Böylece aynı duyguları paylaşan nesillerin bu anlayışı nesilden nesle aktarırken, topluma ait bir şuurun da pekişmesine yardımcı olduğu söylenebilir.

Topluluk şuuruna birer müessese olarak yerleşen faaliyetlerden de söz edilebilir. Muhtaçların elinden tutmak ve ihtiyaç sahiplerini gözetmek üzere kurulan vakıflar, işte bu şuurla ortaya çıkmış müesseselerin başında gelir. Medeniyetler, insanlığın muhtaç olduğu müesseselerin varlığı ile hayatîyetlerini muhafaza eder. Türk-İslam medeniyet tarihinde bu manada kurulan sayısız müesseselerden biri de vakıflardır. Vakıflar, bir malın veya mülkün gelirinin tamamen insanların yararına olarak, kişilerin sahip çıkmalarına imkân bırakmaksızın hayır işine tahsis olunan eserler olarak kabul edilmişlerdir. Buna göre; insanlar vakfolunan eserlerden faydalanacaklardır. Faydalanmak için de, bu eserlere yakın yerlerde bulunacaklardır. Böylece, vakıf veya benzeri eserlerin çevresinde iskân sahaları, yerleşme bölgeleri teşekkül edecektir. Burada toplu yaşamının gereği olarak insanların birbirlerine yakınlaşmaları, birbirleri ile kaynaşmaları ve dayanışmaları mümkün olacaktır.

Nitekim tarihimizde görüldüğü üzere vakıf eserlerden; kadın-erkek, zengin-fakir, büyük-küçük herkes belli ölçüde yararlanabilmektedir. İyi işlediği ve korunduğu devirlerde vakıf eserler, insanların sığınacağı sıcak yuvalar olmuşlardır. İslam dünyasında, muhtaç olsun olmasın bütün insanların ihtiyaç duydukları konularda vakıflar tesis olunması, insanların ve hatta diğer varlıkların bu müesseselerden istifade etmeleri vakıf müesseselerine verilen önemi ortaya koyar.

Öncelikle zengin-fakir farkı gözetmeksizin insanlığın yararına sunulan vakıf eserlerinden çoğunlukla muhtaç olanların faydalandıklarında şüphe yoktur. Nitekim eğitim-öğretim hizmetlerinde; okul öğrencilerine çeşitli vesilelerle yiyecek, giyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak üzere tahsis olunan vakıf eserleri yanında, fakir olup olmadıklarına bakılmaksızın kış mevsimlerinde öğrencilerin soğuktan korunmaları için bile kömür alınarak gerekli şekilde ısınmalarına imkân hazırlayan vakıflar tesis olunması, bu müesseselerin ne kadar topluma mal olduğunu göstermektedir. Hatta öğrencileri dinlendirmek üzere piknik yerlerine götürerek eğlenmelerini sağlamak gibi pedagojik maksatlar yanında, okulların öğretmen ve idarecilerinin geçim sıkıntılarını hafifleten vakıf eserlerine de rastlanılması, vakıfların toplumu birbirine bağlayan müesseseler olduğunu ortaya koymaktadır.

İslam medeniyet tarihinde, varlıklara merhametin doruğa çıktığı devirler olmuştur. Bu gaye için meydana getirilen vakıf eserlerin başında devrin tam teşekküllü hastanesi niteliğini taşıyan imaretler; aynı zamanda darüşşifalar, medreseler, hamamlar ve diğer tesisleriyle bir külliye hâlinde topluma hizmet vermişlerdir. İmaret yapma geleneği, Müslüman-Türk devletlerinde özellikle devlet adamları eliyle devam ettirilmiştir. Buna örnek olarak Osmanlı Devleti'nin ikinci hükümdarı Orhan Bey, fethettiği yerlere bir imaret yaptırmış ve ihtiyaca göre bu imarete gerekli gelirleri vakfetmiştir. Hatta bunlardan İznik'te yaptırttığı imaretinin açılışında

bizzat kendisi hizmette bulunmuştur. Açılış törenine katılanlara kendi eliyle yemek dağıtmaktan tutun da imaretin aydınlatılması için gerekli kandillerin yakılmasına kadar birçok hizmeti bizzat kendisinin yaptığı tarihlerde haber verilmektedir.³ Bilindiği gibi imaret yapma ve vakıf kurma geleneği, diğer Osmanlı Sultanları tarafından da devam ettirilmiştir. Bunun yanında; çeşme, sebil, sarnıç, havuz, kuyu, hatta göl gibi tesislerle yolların tamirleri ve düzeltilmeleri maksadıyla toplumun birçok ihtiyacına cevap veren vakıf eserleri görülmektedir. Yolcuların hizmetine açılan kervan-sarayları da bu arada hatırlamak gerekir.

Ekonomik ve sosyal hayatı düzenleyen müesseselere ocaklık eden vakıf eserler, ana kucağı gibi insanları sarmış; dertlilere çare, kimsesizlere sığınak olmuştur. Hayatının baharında olan genç insanların elinden tutulması, kızların çeyizlerinin hazırlanması, erkeklerin meslek sahibi olup dükkân açmaları gibi birçok konuda hizmet gören vakıflar sayesinde insanlar topluma kazandırılmışlardır. Bu tür vakıflardan en belirgin olanı, esnaf-larla mahallenin dayanışmasını ortaya koyan Avânz vakıflarıdır.

Hangi gaye ile yapılırsa yapılsın, hayır yapma duygusu daha ağır basan vakıflar; insanları dünyada mutlu ve rahat ettirmek gibi ulvi bir gayenin tahakkukuna imkân hazırlamıştır. Böylece, insanların birbirlerine sevgi ve saygı bağları ile bağlanmalarına, karşılıklı yardımlaşmalarına vesile olan vakıflar; neticesi itibariyle sosyal dayanışmayı meydana getiren çok önemli bir müessese olarak tarihimizde hak ettiği yeri almıştır. Bu tür müesseselerin geçmişle gelecek arasında köprü vazifesi gördükleri de şüphe götürmez bir hakikattir.⁴

3 Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân* (Yayınlayan: Atsız, Osmanlı Tarihleri), İstanbul 1949, s. 113-120.

4 Mehmet Şeker, *Müslüman Türklerde Sosyal Dayanışma Müessesesi Olarak Vakıflar*, 1. Vakıf Haftası 5-11 Aralık 1983, Ankara, 1984, s. 123.

Vakıf eserleri gibi diğer alanlarda da milletimizin birbirleriyle yardımlaşıp kaynaşmalarına vesile olan bir başka müessese de şüphesiz ki camilerdir. Camilere devam edenler, topluluk şuuru- nu tam anlamıyla içselleştirirler. Eğer içlerinden biri, bir-iki va- kit namazına iştirak edemezse diğerleri onun durumunu merak eder, arkasını arama ihtiyacı duyarlar. Hasta mı yoksa başka bir sıkıntısı mı vardır, diye onun akıbetini arar sorarlar.

Müslüman-Türk toplumlarında ortak felaketlere karşı çok duyarlı olan insanlar, bu anlayışı nesilden nesle aktarıırken, aynı zamanda millî dayanışma örneği de vermiş olurlar. Yangın, dep- rem, sel ve diğer tabii afetler karşısında gerek bu felaketlere uğ- rayanlar gerekse afet bölgesinden uzak olanlar, hemen birbirleri ile dayanışma ve yardımlaşma anlayışı ile derhâl harekete geçe- rek üzerlerine düşeni yapmaya gayret ederler.

Bu tür dayanışma örneklerini tarihimizin sayfalarında çokça görmekteyiz. Bunu gelecek kuşaklara da göstermenin, bugünün anne ve babalarının olduğu kadar toplumumuzun diğer fertle- rinin de üzerine düşen millî ve dinî bir görev olduğunda şüphe yoktur.

